

ГАНЧО ЦЕНОВ
ПОКРЪСТВАНЕТО НА
БЪЛГАРИТЕ

chitanka.info

ГЛАВА I
ХРИСТИЯНСТВОТО НА
ТРАКОИЛИРИЙЦИТЕ

1. АРИЙ И АТАНАСИЙ

В първата книга изложихме, че българите са стари тракоилирийци, и като такива, те са, разбира се, и стари християни, но понеже се казва, че доведените от „хан“ Аспарух българи били покръстени от „хан“ Борис, за да разберем истината, нека хвърлим предварително един съвсем кратък поглед върху християнството на тракоилирийците.

Първият християнски учител на тракоилирийците е апостол Павел. Преследван в родината си от евреите, той дошъл с ученика си Тимотей в Троя, на азиатския бряг на Дарданелите. Тук той имал през нощта видение. Един македонец стоял пред него и го поканил да дойде в Македония. Считайки това за Божие указание, Павел и Тимотей се отправили за Самотраки и оттам за Филипи (при Кавала), първият македонски град (Деяния 16:10 и 11). След това заминали за Солун и оттам за Атина. Първите европейски християни са впрочем македонците.

Вместо македонци отсега-нататък обикновено се казва скити.

Християнството излизаше от принципа, че хората имат едно начало, поради което би трябвало да се считат за братя. Пред Бога всички са равни помежду си. Този принцип гърците, както се вижда, не са искали да приемат, та Павел се принуди да напише на колосяните^[1]: „Тук няма грък, юдеец... скит, слуга, свободен, а само единствен Христос“, т.е., че като християни всички са равни помежду си.

Този факт показва, че църковните препирни между скитите или българите и гърците започват още от първите дни на християнството.

Настаналите караници между отделните църковни водители толкова много отслабиха Христовата църква, че ако не бе се намесил император Константин, тя едва ли би се задържала и ако се бе задържала, тя едва ли би играла онази роля, която играе в живота на народите. Константин, макар че сам още не бе приел християнството, свика през 325 г. вселенски събор в Никея, за да установи една обща догма на християнската вяра.

Спор тогава се водеше главно между александрийския свещеник Арий и александрийския владика Александър, който се подпомагаше от дякона си Атанасий.

Арий учил, че Христос е сътворен за случая и че е било време, когато Той не е бил. Александър обаче и особено неговият даровит дякон и отличен оратор Атанасий учили, че Христос е равен във всяко отношение на Бога-Отец и затова е дошъл от вечността, т.е. не е временно създание. Мнозинството на събранието приело тоя възглед; Арий бил осъден.

Освен тези две партии имало и една трета партия, начело на която стоели Евсевий Цезарийски, Евсевий Никомидийски, Теогнис Никейски, Марис Халкедонски и др. Те, опирайки се на Свещеното Писание, също така отхвърляли учението на Арий, но не искали да дискутират върху същността на Христа, защото това било извън човешките способности. Тяхното верую било следното:

„Ние вярваме в единия Бог, всемогъщия баща, създателя на видимите и невидимите неща, и в единия Исус Христос, Божата дума, Бог от Бог, светлина от светлина, живот от живот, единственият роден син, роден преди всички създания, който е роден от Отца преди всички времена“.^[2]

Това е било първоначално и учението на Атанасий.^[3]

Ако тези владици, а особено Евсевий Никомидийски са обозначавани като арианци, то е било от партизанска ненавист и от политически съображения. Евсевий Никомидийски е произхождал от Константиновата фамилия. Той стана владика на Никомедия, тогавашният главен град на Източната римска империя, по препоръка на Константиновата сестра, жената на Лициний. Константин и Лициний станаха обаче кръвни неприятели относно самодържавието. Константин унищожил зет си Лициний и стана единствен повелител на обширната Римска империя. Понеже подозираше, че Евсевий е с Лициниевата партия, той го изпрати на заточение. Затова, а не заради догматически различия е заточен Евсевий. След кратко време обаче Константин се примирил с Евсевий и даже приел християнството от него.

Понеже гърците не можеха да изнесат фактически доказателства за неговото арианство, те казваха, че той всъщност бил арианец, но се преструвал, че не е. Защо е било необходимо да се преструва?

2. УЛФИЛА

След като Христовата църква се закрепил по този начин, Константин, който бе роден в Ниш мизиец, се погрижил да се възстановят църквите, разрушени по времето на войната с Лициний в Илирия (Западна България), както и да се построят нови. С грижата за това той натоварил своя роднина Евсевий Никомидийски, който после получил митрополитския стол в новопостроения Рим или Цариград^[4].

За скитите или гетите (готите) в Долна Мизия и Малка Скития, чиято военна помощ му даде възможност да създаде самодържавието си и да построи Цариград, Константин от благодарност построи в земята им градовете Преслав, Плиска, Констанца и Силистра^[5], и им даде особена автономия, тъй че те отсега се считаха за федерати, съюзници.

За да секрепи и разпространи християнството, нужни бяха книги, от които да се черпи знание за него, и по които да се извършва християнската служба, затова Константин писа на Евсевий Цезарийски или Памфлийски да постави добре упражнени краснописци да препишат на хубаво подготвен пергамент петдесет лесночетими и предназначени за употреба подвързани екземпляри от онези молитвеници за богослужението и за четенето, които той намери за добре^[6].

В това време роденият в Долна Мизия Улфила изнамери особени писмена и преведе Св. Писание за скитите, които старите наричаха гети, а сегашните (IV век) наричат готи^[7].

Понеже скитите, които в старо време се деляха на даки и гети, а в средните векове — на готи и хуни, днес се казват българи, от това излиза, че Улфила е изнамерил писмена, и е превел Св. Писание за българи. Това ние наричаме особено и затова, защото най-напред готският дял от скитите се нарече българи. Освен това Мизия, където Улфила беше владика, се казваше по Улфилово време България. В България следователно е действал Улфила. Силистренският владика Авксентий е бил Улфилов ученик: Улфила го е отгледал и възпитал от дете. Също и Арчарският владика Паладий е бил негов ученик, а

другите тракийски и илирийски владци са били негови последователи.

Върху този въпрос ние тук не можем да се простираме, но понеже нашата теза прави сензация, нека за обща ориентировка да кажем само няколко думи.

Според Филосторгий (368–430 г.) Улфила е бил по произход кападокиец. По времето на Галиен (260–268 г.) скитите нахлули в Тракия, Македония, Ахая и пр. и след това преминали в Азия и нахлули в Кападокия. След известно време напуснали Кападокия, като довели със себе си заробени кападокийци, между които се намирали и прародителите на Улфила, и се върнали в Мизия, където заели Анхиало и Никопол на р. Янтра под днешно Търново. Тук е бил роден около 310 г. Улфила. Готите или скитите по това време са били християни, защото Улфила е бил ученик на готския владика Теофил, който е взел участие в Никейския събор и е бил подписал взетото там решение^[8]. До тридесетгодишната си възраст е бил учител и е писал не само на готски, но и на латински и гръцки. Насърчен от император Константин, който, както посочихме, се грижеше за своите съплеменници, той изнамери пригодна за скитския език азбука и преведе Св. Писание за жителите на Гетия, т.е. Мизия. Еврейските букви в глаголицата показват, че Улфила в тази дейност е бил подпомаган от Евсевий Цезарийски. Филосторгий пише, че император Константин извънредно много почитал Улфила, обичал неговото еретическо учение и неговите писания.

Защо се нарича учението му еретическо, когато учителят му Теофил бе подписал решението на Никейския събор? Защото той действаше като тракиец и защото бе посветен в 341 г. от Евсевий Никомидийски, по това време цариградски патриарх, заедно с другите владци, които държаха с него за това, да има епископ на християните в Гетия^[9], а те се считаха от гръците за еретици. Защо да са еретици?

На Никейския събор партията на Атанасий обяви за еретици онези, които казват: „Имало е време, когато то (Христос) не е бил и преди да бъде роден, той не е бил“^[10], което и Евсевиевците отхвърляха, както посочихме по-преди. Тук имаме по-скоро борба между народности, отколкото борба между догми. Сега започнаха безконечни разpravии между тракоилирийските владци, от една страна, и гръцките и римските, от друга.

На събора в Римини бяха обявени за арианци и затова осъдени: Валенс Мурзенски, Урзакий Сингидунски (Белградски) и др. Император Констанций не потвърди това решение. Тогава членовете от събора още веднъж се събрали в Нице (Устодицо) в Тракия и прокарали гледището на Евсевиевците, което съвпаднало относно Христа с това на Никейската догма, само че се престава да се говори за същността (битието) на Христа, понеже това не било възможно да се разбере от простосмъртните, а само създавало бъркотия. На събора в Нице е станало дума и за Светия Дух.

Евсевий Цезарийски писа веднъж против Марцел Анкирски между другото, че силата на Св. Дух се предава чрез Сина на достойните^[11]. Този възглед се повтори и от събора в Нице, като се каза:

„Ние вярваме в Св. Дух, когото единороденият Божи Син Исус Христос, Бог и Господ (Господар), е обещал да изпрати на човешкия род.“^[12]

Папа Дамаз (366–384 г.) обаче не бе съгласен с постигнатото в Нице съгласие и написа писмо до илирийските владици да ги увещава да бъдат с него. Критикувайки арианизма, той им напомня, че отците в Никея били постановили, че Отец и Син имат една същност, една божественост, едно съвършенство, една сила, един характер. Същата хипостазия (същност) има и Св. Дух^[13], а кой предава Св. Дух на вярващите, не каза.

Защо бе нужно напомнянето на тези неща, които никой не оспорваше?

3. СЪБОРЪТ В АКВИЛЕЯ И ВЕРУЮТО НА УЛФИЛА

Мнимото арианство на тракийските владци отново бе поставено за разглеждане на събора в Аквилея през 381 г.

Водител на тракоилирийците на този събор беше Паладий Арчарски, който отхвърли всички обвинения. Веднъж той каза: „Ако ние изповядаме това, което Синът каза: всичко, което прави бащата, това по същия начин прави и синът, как може да се твърди, че ние сме казвали, че той се различава от Отца?“ А когато му се възразило, че Арий казва това, той отговорил: „Нито съм виждал Арий, нито зная кой е.“^[14]

Тракийските владци не бяха ариани, обаче между тях и гръцките се създаде сега едно изкуствено различие относно Св. Троица. Те държаха на гледището, че Дух Свети излиза от Отца, но се предава чрез Сина.

Улфиловият ученик, доростолският владика Авксентий, формулира на събора в Аквилея отношението на Св. Дух към Отца и Сина по следния начин:

„Но и Св. Дух не е нито Отец, нито Син, а е създаден от Отца чрез Сина преди вселената.“

Понеже в Аквилея не можаха да се разберат, гърците свикаха друг събор в Цариград (381–382 г.), където се отправиха и тракийските владци под водителството на Улфила, но не бяха допуснати на събора. Гърците по всяка вероятност, са се страхували, че ще се образува мнозинство против тях. Тук почина Улфила. Предчувствайки смъртта си, той завеща своето верую, в което относно Св. Дух се казва:

„(Вярвам)... че е един Св. Дух, осветляващата свещена сила, както Христос каза след Възкресението си на своите апостоли: «Ето, Аз ви пращам обещаното от Отца. Вие обаче стойте в града Йерусалим, докато получите силата отгоре». Също: «Приемете дошлата отгоре сила на Св. Дух, който нито е Бог (Отец), нито Господ (Христос), а е помощник на Христа, подчинен и послушен във всяко отношение на Сина, а Синът пък е във всичко подчинен и послушен на Бога-Отца»“^[15].

Тъй схващаха отношението на Св. Дух към Отца и Сина владците на Никопол на р. Янтра, на Силистра, на Арчар, на Белград, на Мурза, т.е. тези на Мизия и Долна Панония, чиито жители от четвърти век насам се наричаха българи. Същото схващане споделяха и владците на Илирия и Тракия — тези на София, Пловдив, Нице, Верей и пр., чиито жители, както изложихме в първата книга, се наричат ту хуни, ту българи. С една дума, това бе веруюто на българската църква.

Гърците обаче на Цариградския си събор през 381–382 г. формулираха друго верую. Те запазиха формулата на Никейския събор относно Христа, като прибавиха следното за Св. Дух:

„Вярвам и в Св. Дух, животворния господар, който излиза от Отца, комуто, както и на Отца и Сина, трябва да се молим, който говореше чрез пророците“^[16].

С това гърците напуснаха евангелието, което казва, че Св. Дух излиза от Отца, но се предава от Сина на вярващите.

Затова гърците нарекоха своята църква съборна, т.е. вярно е онова, което водените от партизански страсти събори са решили.

Римляните пък после отидоха в друга крайност, като казаха, че Св. Дух произлиза от Отца и Сина, което също не се намира в евангелието, защото там се казва само, че Св. Дух произлиза само от Отца, а се предава (а не излиза) от Сина.

С тази софистическа разлика във възгледите за отношенията на Св. Троица отношенията между гърци и тракоилирийци станаха още по-изострени.

Защо стана така?

От политически съображения.

Преди римското завоюване на Балканския полуостров гърците много теглиха от македонците, пък и от тракийците. Но и във времето на римското владичество тракоилирийците представляваха сила в Римската империя. След създаването на Римската империя от Цезар редицата на императорите от римска или италианска народност не трая дълго. Понеже императорската армия се състоеше предимно от тракоилирийци, на императорския стол започнаха да сядат отличили се в армията тракоилирийски войводи. Започвайки от черногореца Диоклетиан, с изключение на Теодосий, императорите бяха предимно тракоилирийци. Трябваше да бъдат победени илирийците или

българите, за да почне римската курия отново да свети. Християнството искаше да отстрани отделните народности и да създаде християнски народ.

Гърците обаче искаха да използват християнството за свои народни цели. За да се отдалечат от тракоилирийците, те обявиха нова догма на християнската вяра и казаха, че тракоилирийците, които не споделяха тази догма, са еретици или нехристияни. Тяхната политическа цел се вижда най-добре от следния факт.

Понеже надписът на Христовия кръст бе написан на еврейски, гръцки и латински (защото това бяха разпространените езици в Римската империя), те направиха от този факт заключение, че християни могат да бъдат само говорещите тези езици. Това схващане проявиха гърците още във времето на апостол Павел, който се принуди в писмото си до колосяните да им каже, че няма разлика между елини, юдеи и скити, защото всички като християни са равни помежду си.

Въпреки напомнянето на апостол Павел гърците успяха да прокарат своя възглед, като принудиха тракоилирийското духовенство да приема със сана си и гръцко име. С изключение на владиката на Томи (Констанца), главният град на Малка Скития по времето на император Валенс (376 г.), който носеше българското име Ветран, всички други тракоилирийски владици носеха гръцки, а само тук-там римски имена, като Евсевий, Теофил, Теогнис, Демофил, Теотим, Евдоксий, Паладий, Авксентий, Урзакий и пр., макар че те всички бяха тракоилирийци. Носеше ли някой тракийско или българско име, той изобщо не се считаше за християнин.

Това продължи и до днес. И днес нашето черно духовенство носи изключително гръцки имена, като Синесий, Партений, Методий, Теофил, Теофан, Макарий, Софроний, Климент, Кирил, Григорий, Неофит, Евгений, Евдоксий, Василий, Стефан, Симеон и пр. Когато слуша човек тези имена, мисли си, че има работа с чисти елини, макар че хората, които носят тези имена да са български селски синове, които не знаят нито дума гръцки.

Тъй се правеха тракоилирийците на гърци.

От историята се знае, че римляните покориха в Тракия и Илирия голям тракоилирийски народ. Къде е тоя народ сега, учените не знаят; казват, обаче, че тракоилирийците са погърчени или пък, че сами били гърци. Аз ходих в Археологическия институт, в музея и пр. в София, за

да се осведомя върху този въпрос, но не можах да получа задоволителен отговор. В музея аз видях много конни статуи, под които стои написано: „Тракийски конник“. Отидох в Мадара и видях на една скала издълбан същия конник, който тук е наречен: „Цар Крум на кон“. Аз извадих от този факт заключението, че Крум е бил тракиец, обаче завеждащият абобските паметници ми отговори, че това не може да бъде вярно, понеже те в Абоба били намерили камъни, каквито се срещали само в Сибирските планини, което показвало, че родината на племето, от което е произлязъл Крум, се е намирало в Сибир, където живеела самоедите! От това излиза, че когато самоедите напуснали Сибир, те били взели и скалите със себе си! Къде са сега старите тракоилирийци, не можа да ми отговори. Те били сега гърци, защото един Неофитос, Стефанос, Симеон, Партениос, Теофилактос, Методиос, Кирилос и пр., не може да са били българи, а са били гърци. Тъй гърците умееха да наложат чрез християнството гръцки щемпел (клеймо) на българите и с това успяха да засилят своята народност и да разгромят българската.

4. CODEX ARGENTEUS

По-преди посочихме, че готите са скити или гети, които от пети век насам бяха наречени българи. Щом се казва, че Улфила е превел Св. Писание за скитите в Гетия, следва, че той го е превел за българи, защото тези скити сега се казват българи. Обаче, когато не се знаеше за съдбата на тракоилирийците и скитите, вярваше се, че готите са германци, а хуните — китайци, и се мислеше, че Улфила е превел Св. Писание за германци.

Тезата, че готите са германци, се основаваше на една предадена от Йордан приказка, че гетите, които после се нарекли готи, живеели първоначално на остров Скандза. Под остров Скандза се разбираше днешна Скандинавия. Понеже на Скандинавския полуостров сега живеят германски народи, се прие, че готите са били германци. Добре, но тези германци са напуснали според Йордан Скандза в едно правреме, защото според него те са живеели в Тракия преди Троянската война, в която те са взели участие.

Ако тази приказка предава истински събития, трябва да кажем, че тракийците в едно правреме са били дошли от Скандинавия в Тракия, а не, че готите са германци. Ако готите бяха германци, това старите автори щяха да споменат. Приск, най-компетентният автор по народността на готите и хуните, пише, че скитите, които били смесен (от готи и хуни) народ, говорили или хунски, или готски. Латински са говорили само онези, които търгували с Италия, а гръцки само заробените от тракийското и илирийското крайбрежие. В Тракия и Илирия се е говорило впрочем готски и хунски. Превел ли е Улфила Св. писание на готски, той го е превел за тракоилирийци.

Досега се смяташе, че готите излезли от Скандинавия, минали през днешна Полша и Украйна и се спрели до Азовско море. Тук през 376 г. върху тях ударили идещите от Китай хуни. Преследвани от хуните, готите били избягали на запад, в дакийската долина на Дунав. Понеже и тук не се намирали извън опасност, през 377 г. изпратили мисия до император Валенс, да го молят да им позволи да се поселят на юг от Дунав в Мизия или Тракия, като му обещаваха, че ще се

подчинят на властта му и ще му бъдат покорни, за да получат по-голямо доверие, те обещаха на император Валенс, че ще приемат християнството, ако биха им се дали учители, които да разбират техния език. Това станало. Но Валенс, който бе родом от Цибале в Панония (Словения) и изповядваше, както всички тракоилирийци, тракоилирийското верую, или веруюто на Евсевий, Улфила и пр., бил им дал за учители тракоилирийци, които изповядвали това верую, защото само тракийците, както казахме, са говорили готски. Те превърнали готите, казва Йордан, не в християнство, а в арианство, както клеветнически се наричаше вярата на тракоилирийците.

От посоченото се вижда, че тъй наричаните скандинавски готи, които всъщност бяха дакийски гети, са се били явили на Дунав през 376 г., а през 377 г. били приели християнството. А Улфила е роден в Мизия около 311 г., където до тридесетгодишната си възраст е бил учител. Понеже освен на гетски или готски, той е писал и говорил още и на гръцки, и латински, могъл е да научи тези езици само в Римската империя, където е бил принуден да ги говори от детинство. Обаче в южноруските степи, където не е имал никакво съприкосновение с гърци и римляни, той не би могъл да научи тези езици. Улфила е бил впрочем, мизиец, а не германец.

Предположението, че живеещите в руските степи мними германски скитници били християни и даже били превели Св. писание на германски, а живеещите на юг от Дунав в Римската империя гети били езичници, е очевидно немислимо. Ако бяха тези мними германци християни и ако имаха даже свой превод на Св. писание, не биха имали нужда да молят Валенс да ги покръства и да им дава учители, които да знаят техния език, защото, щом са имали даже свой превод на Св. писание, те са били и християни, и са имали и свои учители на свой език. Търсели ли са сега (377 г.) учители, те нито са били дотогава християни, нито са имали свои християнски учители, а Улфила преведе Св. писание по времето на император Константин Велики, между 330 и 340 г.; през 341 г. той бе вече епископ в Никопол на р. Янтра. Не дълго време след 341 г. неговият ученик Авксентий стана владика в Силистра. Улфила впрочем е живял и действал в Мизия, преди мнимите германци да се явят на север от Дунав. За мизийците значи Улфила е бил превел Св. Писание, когато мнимите германци още

са живеели в руските степи. Той впрочем нямаше нищо общо с тъй наречените германци.

Когато тези мними германци през 376 г. се явиха на Дунав и обещаха на Валенс, че ще станат християни, ако им се дадат учители, които да знаят техния език, те с това искаха мизийски учители, защото мизийските гети разбираха езика на дакийските, а не гърците и римляните. Тези учители им даде Улфила. Но понеже Улфила, както и всички други тракоилирийски владици, се обозначаваха клеветнически като арианци, се каза, че готите били превърнати в арианство, а не в християнство. Това арианско християнство дадоха обаче тракийските гети на дакийските гети.

Германците преведоха Св. Писание на свой език в IX век, по времето на император Лудвиг Набожни, което нямаше да стане, ако Улфила бе превел Св. Писание на германски. В старо време не се е знаело за мнимия германски превод на Улфила. Чак в ново време е намерен в Италия един германски ръкопис на Св. Писание, наречен „Сребърен кодекс“. Учените започнали да търсят кой е написал този ръкопис и понеже не могли да намерят автора, те си казали, че авторът ще да е Улфила. Нали Улфила е превел Св. Писание на готски, нали готите са германци? Това ще да е Улфиловият превод. Накратко казано, един германски манускрипт произволно, без всякакво доказателство е наречен готски, или Улфилов манускрипт, макар че готите, които заминаха за Италия, нямаха нищо общо с Улфиловите готи.

Защо подобен манускрипт не се намери в Мизия и Тракия, където Улфила и неговите ученици са действали и умрели? Защо германистите не търсят тук Улфиловия превод? Ст. Младенов в статията си „Старобългарски“ във вестник „La Parole Vulgare“ от 22 май 1937 г. пише, че Улфила бил превел Св. Писание на германски. Добре. Да го докаже. Ние посочихме, че готският език не е бил германски, а скитски или тракоилирийски. Нека той да посочи кой е казал, че готският език е германски език, защото иначе хората ще си помислят, че той и в този случай механично предава чужди мисли.

Докато той докаже това, ние ще посочим какво казва проф. Ст. Младенов по-нататък в своята статия. А то е, че старобългарският език показва повече старинности, отколкото тъй нареченият Улфилов готски език, който е от IV век.

Тук Младенов е прав, обаче той не е прав, като не прави нужния извод от този факт, от който се вижда, че приписваният на Улфила германски ръкопис е написан след превода на Св. Писание на български. Ако българският превод е направен през IX век, както сочи „учената“ славистика, тогава посоченият германски ръкопис е писан след това време, което между другото се вижда и от разкошното му издание, което не е можело да се направи в четвърти век, и следователно, той няма нищо общо с Улфила. Понеже старинността на българския превод бие на очи, ние имаме право да кажем, че той е направен по-рано от IX век, например в IV век, и то от Улфила, обаче нека по-напред да видим:

5. ЗА КОЙ НАРОД УЛФИЛА ПРЕВЕДЕ СВ. ПИСАНИЕ?

Понеже Мизия по времето на Улфила, Авксентий, Паладий и пр. се е казвала България, явно е, че паството на тези владици се е състояло от българи и че Улфила е превел Св. Писание за българи.

По-лесно обаче ще се разбере този въпрос, ако оставим името българи и се спрем предимно на името хуни.

Йероним, който е живял в четвърти век и нарича Мизия България, пише:

„Хуните учат псалтира и топлят скитския студ с топлината на вярата: Златорусата и русата гетска (скитска) войска е обкръжена с църковни палатки. Те (скитите или хуните) може би за това се бият против нас (римляните) с равна на нашата храброст, защото изповядват същата вяра“^[17].

Йероним нарича тук скитите хуни, а понеже и гетите са скити, Йероним ги взема тук за един народ. Важно е това свидетелство и затова, защото тук се казва, че скитските племена хуни и гети нападали Римската империя, докато по-късните писатели наричат гетите готи и казват, че хуни и готи нападали Римската империя, от което се вижда, че гетите са наречени после готи.

На какъв език са чели тези скитски племена псалтира? Разбира се, на езика, на който Улфила преведе Св. Писание, защото Улфила преведе Св. Писание за скитите в Гетия. Щом, както вече посочихме, скитите са говорили или готски, или хунски, Улфила е превел Св. Писание за готите и хуните. Хуните впрочем са чели псалтира по превода на Улфила още в IV век.

А Созомен (400–430 г.), като описва църковните работи около 390 г., пише за владиката на Томи (Констанца) следното:

„Църквата в Томи и в останала Скития управляваше скитът Теотим, един обучен в мъдростта мъж, когото поради добродетелите му живеещите покрай Дунав варварски хуни извънредно много почитаха и го наричаха Бог на ромеите“^[18].

Тук скитите са наречени само хуни. Живеещите в Малка Скития хуни или гети са били впрочем в четвърти век християни.

На какъв език слушаха Божията служба тези томитански хуни?

Това ни обяснява Валафрид Страбо, умрял през 848 г. Той пише за църковните работи на скитите, за които тук става дума, следното:

„Готите, или гетите, преведоха свещените книги на свой език, от които и досега са се запазили паметници при мнозина. И, както се научаваме от съобщенията на достоверни братя, на същия език се служи и днес (840 г.) Божията служба у някои скитски народи, предимно у жителите на Томи.“^[19]

Улфила превел Св. Писание за гетите в Томи и другите хунски или скитски племена покрай Дунав, които, както виждаме, са продължавали и след смъртта му, или и по време на българското царство, да си служат с този превод, с тази разлика само, че те, а особено томитанци, в IX век са се казвали българи. Хуните, които образуваха българската държава, са чели впрочем евангелието на свой език още в IV век. Затова ние казваме, че старобългарският превод на Св. Писание е направен от Улфила. Тук трябваше да се търсят Улфиловите преводи, а не в Италия.

За да характеризираме тези отношения още по-ясно, ще посочим и следните факти.

Йордан, който е писал своята книга в 552 г., пише за Улфиловите готи следното:

„Имаше и други готи, тъй наречените малки готи, един многоброен народ. Техен свещеник и архиепископ бе Улфила, който им бил изнамерил и писмена. Днес (552 г.) те обитават в Мизия, областта на Никопол, в подножието на Хемус (Стара планина)“.^[20]

Това е било през 552 г., а под година 535, или 17 години по-рано, Комес Марцелин пише в своята хроника: „Патриций Цита се сблъска в Мизия с неприятелските българи и стигна на горното течение на Янтра“.^[21]

Тук имаме нагледен пример, че Улфиловите готи по-старият Марцелин е нарекъл българи. Това се разбираше и от обстоятелството, че Мизия по времето на Улфила се наричаше България. То се потвърди от Валафрид Страбо, който каза, че и на юг от Дунав в IX век се е служило по Улфиловите книги. Затова ние казваме, че Улфила е превел Св. Писание за българите.

---

[1] Послание на апостол Павел до колосяните 3:11. — Б.а. ↑

- [2] Теодорет 1, 12. — Б.а. ↑
- [3] Теодорет 1, 8. — Б.а. ↑
- [4] Eusebius. Vita Constantini II, 45; Theodoret. I, 15; Socrates I. 9. ↑
- [5] Codinus, De origine Constantinop. Bonnae, p. 22–23. ↑
- [6] Eusebius. Vita Constantini IV 36. ↑
- [7] Philostorgius II, 5. ↑
- [8] Socrates, Historia ecclesiast II, 41. ↑
- [9] Philostorgius II, 5. ↑
- [10] Теогорем I, 12. ↑
- [11] Patr. gr. 24, col. 710. ↑
- [12] Теогорем II, 21. ↑
- [13] Теогорем II, 22. ↑
- [14] G. Tzenoff, Geschichte der Bulgaren und der anderen Südslaven, 1935, S. 64-76; Виж Евангелие от Лука 24:49 и Деяния на Св. апостоли 1:8. ↑
- [15] Виж: Евангелие от Лука, 24:49; Деяния на св. Апостоли 1:8. — Б.а. ↑
- [16] Hefele, Konziliengeschichte II, 11. ↑
- [17] Part. I. 22. col. 870. ↑
- [18] Sozomen. Histor. ecclesiast VII, 26. ↑
- [19] Part. I. 114, col. 927. ↑
- [20] Jord. Getica LI, 267. ↑
- [21] Part. 1, LI. ↑

ГЛАВА II

ПЪРВА ЮСТИНИАНА

1. ЦЪРКОВНИТЕ РАЗПРИ ПО ВРЕМЕТО НА ЙОАН ЗЛАТОУСТ

Вследствие на споразумението между заплашваните от хуните весеготи и император Валенс весеготите се поселиха в Брегова Дакия (столица Арчар) и Тракия, но поради постоянните войни, които водеха, у тях бе настанал страшен глад. Долномизийските войводи обаче им продавали храни на неимоверно високи цени. Отчаяни от това положение, те се надигнали против император Валенс, който падна в сражението при Одрин. „Тогавя, пише Йордан, след толкова славни победи, весеготите започнаха да обитават двете Тракии и Брегова Дакия, които те бяха заели, защото ги считаха за родни земи.“

Тази победа не докара обаче желаното щастие на тракоилирийците. След панонеца Валенс бе назначен за източно-римски император испанецът Теодосий (379–395 г.), който беше извънредно зле настроен против тракоилирийците. Той успя да победи хуните и готите и да възстанови императорската власт в източната част на империята. След тази победа се свика гръцкият синод в Цариград (381/382 г.), на който водените от Улфила тракийски владици не се допуснаха и в който, както посочихме, се изработи новата гръцка догма на вярата, с която гръцката църква се отдели от тракийската. Освен това цариградският владика, македонецът и изповядващият веруюто на Улфила Демофил бе уволнен и на негово място беше назначен гъркът Григор от Назианз. Той бе първият гърк, който в 379 г. създаде в къщата на един свой приятел една гръцка църквица. Тъй започна погърчването на Цариград, който дотогава беше предимно българско селище.

Скитите или готите бяха обявени за неприатели на империята. Тяхната църква в Цариград бе запалена и мнозина загинаха.^[1]

Гърците се смущаваха по-малко от мнимия арианизъм на тракийците, отколкото от българския език в богослужението. Най-голям негов противник бе отначало Йоан Златоуст, който обаче скоро се убеди, че е невъзможно да се разпространи християнското учение, ако хората не разбират проповедника. Речите му в Цариградската

църква трябваше да бъдат превеждани, за да могат слушателите му да ги разбират. Теодорет пише за него:

„Понеже той (Йоан), освен това видя, че скитският народ (в Цариград) е попаднал в мрежата на арианизма, мъчеше се да премахне това зло и измисли средство да ги спечели за църквата. За тази цел той постави свещеници, дякони и четци на писанията, които говореха техния език, определи им особена църква и по този начин той спечели мнозина от заблудените. Много пъти отиваше сам там и проповядваше с помощта на преводач, който владееше двата езика, и караше онези, които имаха дар на словото, да правят същото. Тази работа вършеше той вътре в града (Цариград) и спечели много от заблудените.“^[2]

Тук имаме нагледен пример, че християнската идея не можеше да се предава само на гръцки език, а че тя трябваше да се предава и на езика, който разбираха хората.

Това се отнася до скитите в Цариград, а що се отнася до скитите покрай Дунав, Теодорет пише:

„Когато той (Йоан) се научи, че някои скитски скитници, които са поставили палатките си покрай Дунава, жадували за спасението, но че няма кой да им подаде напитката, потърси хора, които се възхищаваха от апостолската мъдрост, и ги изпроводи като мисионери.“

На Дунав по това време действаха владиците Теотим, Авксентий, Паладий и др., тъй че и тук не се е касаело да се превърнат езичници в християни, а да се превърнат от една християнска секта в друга.

А в своето *Expositio in Psalmum IV*^[3], Йоан Златоуст казва, че скитите, тракийците и елините са получили Св. Дух от апостолите.

Тук се загатва за апостолите Павел и Андрей, които от Палестина най-напред дойдоха в Тракия и Македония и оттук Павел замина за Елада.

Скитите впрочем били спечелени за християнството преди елините и според Йоан Златоуст. Защото тогава се казва, че те не били православни християни? Защото гърците от национална подбуда не искаха да допуснат българската църква, която след превода на Св. писание започна да се обособява като национална църква.

2. АСПАР, ЛЪВ, ЗЕНОН И ТЕОДОРИХ КРИВОГЛЕДИ

Теодосий успя да изтласка българската църква на втори план, но не и да я унищожи. Борбите продължаваха. След измирането на Теодосиевата фамилия^[4] на цариградския престол седна сенаторът Маркиан, по произход тракиец и роднина на главнокомандващия във Византийската империя Аспар. Всички се надявали, че Аспар ще бъде избран за император, обаче това не станало, защото той бил арианец, както гърците клеветнически наричали привържениците на скитската, или българската църква. Тракиецът Маркиан стана император, но с условието да приеме короната от ръцете на патриарха, с което гръцката църква искаше да осигури господството си в Източната римска империя.

Когато в 457 г. Маркиан умря, тогава се мислеше, че Аспар непременно ще бъде избран за император, но това и сега не стана по същите причини. Гърците се бояха, че с избирането на Аспар за император щели да се върнат времената на Константин Велики, Констанц, Валенс и пр., когато тракоилирийците бяха господари на Източната римска империя; когато цариградските владици бяха тракоилирийци и пр. Затова за император се избра Аспаровият слуга Лъв (457–474 г.), по произход бес, от което се разбира, че е бил роден в Софийско или Видинско, защото тук живееха бесите, или весите (весеготите). Той прие също така короната от гръцкия цариградски владика. Този ренегат извънредно много услужи на гърцизма, поради което получи прозвището Великий.

Понеже Лъв нямаше синове, той обеща на Аспар при избирането му за император, че ще ожени дъщеря си Ариадне за най-младия Аспаров син и по този начин щял да го направи престолонаследник, обаче после се оказа, че той в случая просто е лъгал. Не само това, но той поканил веднъж Аспар и най-стария му син Ардибур в двореца си, където те били убити от подставени убийци. Дъщеря си Ариадне той дал на началника на исаврийската гвардия, недодялания и брутален Тарасикодис, който приел гръцкото име Зенон.

Тракийците не сложиха оръжието. Предводителстваната от Аспар тракийска армия сега се предвождаше от братовчедата на Аспаровата жена, от Теодорих Кривогледи, сина на Триарий. Понеже Теодорих заплашваше с превземането на Цариград, тогава Зенон се обърна за помощ към Теодорих, Теодомировия син, комуто той даде най-големите титли, които тогава съществуваха във Византийската империя. Направи го консул, издигна му триумфална арка и пр. Нему той между другото обеща, че като стигне в Одринско, ще го посрещне голяма византийска армия, с помощта на която той ще може да унищожи другия Теодорих, но после се видяло, че е бил лъган, защото, когато стигнал на уреченото място, той не намерил нито един човек и ако другият Теодорих бе го нападнал, е могъл да го унищожи. Тогава двамата Теодориховци се разбрали и образували общ фронт против Зенон. Това принудило Зенон да се обърне към съседните македонски българи, или хуни, за помощ. Но понеже не бе доволен от техния войвода Сабиниан, той изпрати хора да го убият. Теодорих Кривогледи падна от кон и умря, а другият Теодорих Зенон придума да замине за Италия. Тъй той съумя да отстрани заплашващите го опасности, обаче идеите, за които се водеха тези борби, си оставаха.

3. АНАСТАСИЙ И ВИТАЛИАН

След като Теодорих Теодомиров се настани и засили в Италия, той започна нов поход против българите, и то против илирийските, които го изгониха от Илирия и които по онова време бяха главните защитници на българската независимост. Походът на Теодорих и Мундо против българите стана главно по църковни причини.

В гл. III — „Сабиниановци“ — посочихме, че според Енодий боят против българите на р. Морава стана в 504 г., защото Гърция не се съгласявала с тамошното (българското) ръкополагане и искала да сведе своите българи (българите в Източната римска империя) под свое опекуство, т.е. гръцката църква да извършва ръкополагането в България. Понеже щастието ѝ се усмихна с разбиването на българите на р. Морава, роденият в Дурацо Анастасий, който след смъртта на Зенон (491 г.) се ожени за Ариадне и стана византийски император, веднага заточи илирийските владци, или владците на Ниш, София, Кюстендил, Охрид и Никопол, на залива Арта в Епир. Това бяха владците на народа, който под предводителството на Сабиниан се сражаваше при р. Морава.

Алцис Никополски и Гаян Нишки умрели във Византия. Лаврентий Охридски бил задържан там, а Домнион Софийски и Евангел Кюстендилски от страх от православната илирийска войска били веднага пуснати да се върнат на местата си^[5]. От това известие се вижда, че жителите на Кюстендилско и Софийско не са били маломощни. Техният боен дух започна нова борба за църковна и политическа независимост. Вдигналите се в тези провинции българи завзели и Македония, владиката на която бе задържан във Византия, което в Манасиевата хроника се отбелязва така:

„При Анастасіи цари начаше бльгаре поимати землю сію, прошьдше Бьдыне, и прежде поимати Длнею землю Охридскую и по том сію Вьсу“^[6]. Йордан Иванов, Български старини из Македония.

Българите дошли откъм Видинско, Софийско и Кюстендилско и завзели Охридско и цяла Македония.

Тези православни илирийски българи се съединили с източните българи и поканили родения в Шумен Виталиан да ги предвожда против безбожния Анастасий. Виталиан е бил главнокомандващ византийската армия и е стоял начело на онези българи, които едно време предвождаше Аспар. Теофан пише върху това: „В тая година (513) православните Скития и Мизия и други области поканили Виталиана, сина на Патрикиол, войводата на федератите (съюзниците), да потегли против безбожния Анастасия“^[7].

Федерати бяха мизийците или източните българи, за които Улфила преведе Св. писание. Това положение им създаде Константин Велики, защото те бяха неговите верни люде. Автономните българи се притичват впрочем на помощ на онези българи, които стояха непосредствено под римската власт. За това Йоан Малала пише следното:

„Във времето на неговото (Анастасиевото) царуване затиранства тракиецът Виталиан под някакъв си предлог, казвайки, заради заточените владици, и завзе Тракия, Скития и Мизия, до Варна и Анхиало, предвождайки голямо множество хуни и българи“^[8].

Вдигнали са се били против Анастасий православните в Скития и Мизия, или скитите и мизите, които Малала нарича хуни и българи. Скитите той нарича хуни, а мизите българи. Вдигнали са се били онези, за които Улфила преведе Св. Писание. Борили са се впрочем две схващания за догмата на вярата. Марцелин и Теофан са считали тракоилирийската догма за православна, затова са наричали Анастасий, който защитавал гръцката догма, безбожник.

За да се изгладят църковните разногласия, скитите, или българите, предложили да се събере църковен събор, който да разгледа претенциите на двете страни. Анастасий се съгласил на това и в едно свое писмо до папа Хормизд пише, че той иска поради настаналото в скитските области съмнение върху православната вяра, да свика синод в Хераклеа, в провинцията Европа, който да установи правата вяра^[9].

Папа Хормизд по настояването на италианския крал Теодорих, който в случая симпатизирал на сънародниците си българи, изпрати за този събор епископ Енодий, който ни описа боевете на българите при Кюприя, и архидякон Виталиан. Събрали се около 200 души представители от различни страни, но, засрамени от Анастасий и цариградския владика Тимотей, те се разотишли, без да вземат никакво

решение. За тази си постъпка Анастасий бил наречен от целия народ клетвопрестъпник и лъжец, но той отговорил, че когато императорът се намира в нужда, той може да лъже и клетвопрестъпници^[10].

Каква била тази нужда, в която се е намирал?

Тази нужда се състояла в това, че мнозинството на народа, както и на събралите се за синода, е държало на българското верую, което в случая би се одобрило. Другата опасност за Анастасий бе, че Виталиан беше най-популярната личност по онова време. Цариградчани го очакваха с поздрава: „Добре дошъл, императоре!“ Може би българите щяха да успеят да се наложат, обаче тъкмо в разгара на тези борби, Анастасий умря (в 518 г.).

4. АРХИЕПИСКОПИЯТА ПЪРВА ЮСТИНИАНА

След смъртта на Анастасий сенатът избра за император началника на дворцовата гвардия илириеца (македонец) Юстин (518–527 г.), който се подпомагаше в управлението от своя умен братовчед, младия Юстиниан. С поставянето на царския престол на един предан на гръцката църква илириец, гърците отстраниха опасността, която ги застрашаваше.

Скитите помислиха, че сега, при илириеца Юстин, ще могат да прокарат своите желания, та се заловиха за работа. Веднага след качването на Юстин на престола, скитски монаси дойдоха при него да се оплачат от Патерн, владиката на Томи, който в догматическо отношение поддържаше гръцкото гледище. Недоволни са били впрочем скитите, или хуните, на Томи, за които Улфила бе превел Св. писание и където по онова време църковната служба се извършвала на скитски, или български, както посочихме вече, но понеже не били удовлетворени, те изпратили мисия до папа Хормизд, която се състояла от Виталианови роднини, като Стефан и Леонтий, Виталианов братовчед, за да го молят да им потвърди формулата за Светата Троица^[11].

Папа Хормизд не пожела да се произнесе върху този въпрос. Ние мислим, че това стана по две съображения: римската църква по онова време защитаваше веруюто на Никейския събор, в което относно Св. Дух само се казваше: „Ние вярваме и в Св. Дух“. Върху отношението на Св. Дух към Отца и Сина Никейският събор не се е произнесъл. Затова папа Хормизд не искаше да се произнася по този въпрос.

Другата твърде вероятна причина бе, че папа Хормизд не искаше с одобрението на българското, или скитското верую да санкционира скитската църква, защото искаше чрез солунския епископ, който беше негов викар, да запази известно влияние върху Илирийска България. В едно свое писмо до виенския владика Авита, папа Хормизд се произнася много ласкаво за гърците. Там той пише, че съседните на гърците тракийци, дарданци и илирийци, като узнали тяхната

неискреност, ги напуснали. Много тракийци, макар и преследвани, били запазили връзките си с Рим.

„Съседните на Панония Дардания и Илирия, от нас измолваха ръкополагане на епископи, когато имаха нужда, което и правехме“, пише той^[12].

От това се разбира защо скитските монаси бяха отишли при папа Хормизд да им потвърди формулата за Св. Троица. Те бяха отишли при него, защото може би са го считали и за свой благодетел, обаче той искаше да запази това си положение завинаги.

За да се разбере това, ще трябва да кажем следното: християнската църква след Христа беше апостолска, защото апостолите разпространиха християнството сред народите. След смъртта на апостолите техни заместници станаха епископите. Римският епископ обаче излезе с претенция за първенство по две съображения: първо, защото се считаше за наследник на апостол Петър, най-доверения ученик на Христа, и второ, защото беше епископ на Рим, столицата на Римската империя.

След като Константин Велики създаде от селцето Византия нов Рим, наречен Константинов град^[13], който стана столица на Източната римска империя, епископът на този град въз основа на седалището си се яви с претенция за първенство в Източната римска империя. Освен него с претенция за първенство в своите области се явиха и епископите на провинциалните столици, например този на илирийската префектура, седалището на която беше в Сирмиум. Този епископ, който поради седалището си се наричаше архиепископ, бе принуден вследствие на хунските удари да се изсели в Солун, където стана викар на папата. Оттук и претенцията на папата за супремация над Илирийска България.

Тракоилирийците нямаха една централна църковна власт. Тяхната църква се управляваше от отделни епископи. За района на тази църква ние узнаваме от едно приложение към Евсевиевата хроника, където областите на разните църкви са очертани така:

Областта на Римската църква се простира до саксонците, до галите, до Кампания, до франките и илирийците, до океана и Гибралтар, до Равена и лангобардите.

От Равена и Солун до Дунав се простира църковната област на епископите на славяните, абарите и скитите. А областта на

цариградския патриарх обхваща цялата ромейска държава в Европа и Азия до Западна Сицилия и Цикладите, до Понта и Херсонес (Галиполи)^[14].

Тази хроника опровергава тезата, че българите и славяните са се покръстили едва в IX век и потвърждава тезата, че скитите, или българите, са имали преди създаването на архиепископията Първа Юстиниана, своя църква, която е обемала цяла Тракия и Илирия до Солун. Цариградската църква, както виждаме, е стигала в Европа до Галиполи и Черно море; обхващала е впрочем само гръцките селища по брега на Егейско и Черно море. Останалата част от Тракия и Илирия е спадала под епископалната църква на скитите, или българите, и пр.

Дотук добре, но кой да посвещава епископите?

От борбите, които се водеха, се разбира, че Цариград и Рим са претендирали за това. Понеже тракоилирийците били преследвани от гърците, те са били принудени да измолват това посвещаване от папата, както се разбира от писмото на папа Хормизд до Авита Виенски. Сега се разбират и думите на Енодий, който каза, че боят на армията на Теодорих Велики и гръцкото оръдие Мундо против българите, който стана на Морава, бил предизвикан от Гърция, която искала да върне българите под свое ръкополагане. Затова Гърция след победата веднага заточи илирийските владици, т.е. владиците на победените българи, с цел, разбира се, да ги принуди да се подчинят на нейната църква.

Докато цариградските владици бяха тракоилирийци, нещата бяха в ред, но след като Теодосий ги изгони и постави на тяхно място гърците, въстанията в Тракия и Илирия зачестиха. Теодосий бе наречен „велики“, обаче той извърши най-лошото дело, което един император е извършвал, защото, воден от тесногръден шовинизъм, той насъска към унищожение два народа, които и днес не са се примирили. С това Теодосий не направи услуга на гърците, а отвори европейските врати за азиатското варварство.

След като Юстин стана император, първата му работа бе да се примири с Виталиан. Виталиан бе назначен за консул и главнокомандващ армията. Но понеже той беше най-популярната личност по онова време и като такъв бе най-сериозният кандидат да наследя иначе стария Юстин, Юстиниан изпрати убийци да го

унищожат. След това той зае неговите длъжности и чинове, а когато Юстин почина, той стана император (527–565 г.).

Българите не понесоха това безмълвно.

Те засилиха неприязънта си против цариградската власт. Както вече посочихме, те през 531 г. разбиха в Тракия византийската армия, която победа докара мир в Тракия. След това българите, подпомогнати от славяни и анти, завзеха и Илирия чак до Йонийския залив, като я изчистиха от гръцкия елемент. Юстиниан се опита още един път да сломи българската съпротива, като изпрати в 535 г. по море патриция Цита с една армия да нападне българите в Мизия, обаче българите го разбиха на р. Янтра и го принудиха да бяга през Шипка за Цариград. С това българите станаха фактически господари на земята от Дунав до Йонийския залив (Арта). Тогава Юстиниан, който иначе беше умен човек, се принуди да отстъпи, за да спаси Източната Римска империя. Освен това той си спомни, че е българин, затова реши да създаде отделна българска архиепископия. На 18 май 535 г. той издаде своята 11-а новела. Тази новела има следното съдържание:

„Върху прерогативите на архиепископа на Първа Юстиниана. Също и до Кателиян, блажения мъж и архиепископ на Първа Юстиниана.

Понеже ние желаем по разни начини да подтикнем напред нашето отечество, където Бог бе предопределил да дойдем на този свят, който той създаде, искаме да го снабдим с най-големи привилегии също и по отношение на църковния му ранг, тъй че всеки от преосвещените предстоятели на Първа Юстиниана, нашето отечество, да бъде не само митрополит, но и архиепископ, и да има известни провинции под своя власт. А именно, както самата Средиземна Дакия, тъй и Брегова Дакия, Първа (горна) Мизи, Дардания (Скопско), провинцията Превалитана (днес Черна гора), Втора Македония и една част от Втора Панония, където е градът Бация.

По-преди префектурата се намираще в Сирмиум, където се намираще най-голямото управление на Илирия, както по отношение на гражданските, тъй и по отношение на църковните работи. По-късно обаче, след Атиловото опустошение на това място, префектът Апреемий избяга от Сирмиум и дойде в Солун. Префектурата се последва тук и от църковната управа, тъй че солунският епископ спечели някои прерогативи, но не въз основа на личното си

достойнство, а под сянката на префектурата. Понеже нашата държава сега, с Божия помощ, се тъй много увеличи, тъй че ние сега имаме много градове от двете страни на Дунава; сега се намират под нашата власт не само Виминациум, но и намиращите се отвъд Дунава градове Рецидава и Литерата: счетохме за нужно да преместим тая славна префектура, която бе създадена в Панония, до Панония в нашето щастливо отечество^[15], понеже Втора Панония не е много отдалечена от Средиземна Дакия, когато, напротив, много по-голямо разстояние дели Първа Македония (в която се намира Солун) от Втора Панония.

И понеже не беше полезно за държавата хората, които непрекъснато извършваха тежестите на военната служба, да могат да идват в Първа Македония, след като преодоляват големи разстояния и големи мъчнотии, то ни се видя необходимо да преместим тази префектура в горните ѝ области, за да могат намиращите се около нея провинции по-лесно да чувстват нейната спасителна сила. И затова, Ваше Блаженство, както и всички други свети предстоятели на казаната архиепископия Първа Юстиниана, да имате привилегията на архиепископ, както и пълна свобода (пълно право) да налагате авторитета си над тях да ги ръкополагате и във всички гореспоменати провинции да заемете първото почетно място, първото достойнство, първата свещеническа длъжност и най-високия чин. От твоя престол да се избират те и само тебе да имат за архиепископ, и да не поддържат никаква общност със Солунския епископ, а само ти и предстоятелите на Първа Юстиниана след тебе да бъдат техни съдии и арбитри. Ако настанат разногласия между тях, то Вие сами да ги отстранявате и да ги свършвате; Вие да ги нареждате. Те не трябва при никого другиго да отиват. Всички гореспоменати провинции да се допитват до своя Архиепископ и неговото решение да приемат. Той било сам, било със своя авторитет, било чрез изпроводени духовници, да има цялата власт, цялото църковно решение и пълната свобода на избор.

Също желаем, щото владиката в Аквис, който се намира в Брегова Дакия, да се назначава от Ваше Блаженство и в бъдеще да не се намира под владиката на Меридиана. Владиката на Меридиана да си остане в Меридиана и да не поддържа никаква общност с Аквис. Под владиката на Аквис да стоят гореспоменатият град и всички негови кастели, градски области и църкви, за да може той да изгони

престъплението на Бонозиаците из тоя град и областта му, или пък, да ги превърне към православната вяра^[16].

За да знае Ваше Блаженство нареждането на нашата воля, препращае на високопочетния Ви стол този закон, за да има църквата на нашето отечество завинаги тази привилегия за слава на всемогъщия Бог и вечен спомен за нашата воля.

Когато обаче пазителят на Вашия стол напусне живота, то нареждаме архиепископът да се поставя от високопочетния синод на неговите митрополити. Прилично е да стане архиепископ оня, който се почита от всички църкви: даже и в тоя случай не трябва да се поддържа никаква общност със Солунския владика.

Ваше Блаженство по никой начин няма да се забави да изпълни това, което нашата безсмъртност постанови.“^[17]

По-нататък в своята 131-ва новела, гл. 3, Юстиниан отново се връща върху Първа Юстиниана и казва, че владичите на провинциите Средиземна Дакия, Брегова Дакия, Превала Дардания, Горна Мизия и Панония, да се ръкополагат от архиепископа на Първа Юстиниана, той обаче да се ръкополага от собствения си синод и в подчинените си провинции, според определението на папа Вигилий, да заеме ранга на апостолския Римски трон.

С това Юстиниан разреши един път завинаги спора по ръкополагането. С решението или одобрението на папа Вигилий за казаните области се назначава един архиепископ, който има същия ранг или същите права като римския папа. Той ръкополага митрополитите в подведомствените си провинции, а когато той умре, те избират друг архиепископ и тъй нататък. Според тази новела архиепископът на Първа Юстиниана е стоял даже по-високо от този на Цариград, защото според глава 2 на същата новела Юстиниан определя римският папа да заема първо място между иереите, а цариградският архиепископ — второ. Понеже Юстиниан си е бил поставил за цел да снабди църковния глава на неговото отечество с най-големи привилегии, той нареди архиепископът на Първа Юстиниана да заема в подчинените си провинции същото място, каквото римският папа заема в нему подчинените провинции. По ранг архиепископът на Първа Юстиниана се равняваше на римския папа, който стоеше над цариградския архиепископ. Последното изречение на гореприведеното място се предава в смисъл, че архиепископът на Първа Юстиниана бил

заемал в споменатите провинции мястото на римския папа, т.е., че е бил папски заместник^[18]. Това противоречи не само на текста, но и на идеята на Юстиниан, който искаше да създаде една независима църква, а не да отдели съотечествениците си от гърците, за да ги подчини на Рим. Какво е мислил той, се вижда от факта, че той заповяда на своите сънародници да нямат никакви отношения със солунския владика, който беше грък и викарий на папата. Освен това никога Римската църква не е претендирала, че архиепископът на Първа Юстиниана е бил неин заместник. Ако това беше факт, никога Римската църква не би оставила тази си привилегия, която я правеше господарка на Илирия и Тракия. Напротив, тя се държа неприязнено към архиепископията Първа Юстиниана. Юстиниан създаде една независима архиепископия за българите, като ги отдели от гърците. Солунският епископ, чиято диоцеца Юстиниан нарече Първа Юстиниана, оставаше владика само за гръцките селища покрай брега на морето.

В споменатите от нас Юстинианови новели (закони) не са споменати южните провинции, които спадаха към Първа Юстиниана. Там са споменати само илирийските провинции.

В Известията на Руския археологически институт в Константинопол, том VI, 1900 г., стр. 239, Ставраки бей Аристархи е обнародвал гръцкия текст на 11-а Юстинианова новела, в която между другото се казва:

„Под неговата (на архиепископа на Първа Юстиниана) власт трябва да стоят както Средиземна Дакия, тъй и Брегова Дакия, Втора Мизия, Дардания, провинцията Превалитана с Македония, Горна Албания, Тесалия, тъй наричаният остров Еврипос, Епир, Ливадия (земята между Тесалия, Епир и Коринтския провлак).“

Към това нека добавим и едно писмо на папа Григорий (590–604 г.), в което се казва, че при него дошъл епископът на Теба (в Тесалия) да се оплаква, че архиепископът на Първа Юстиниана го бил уволнил^[19].

От тези факти се вижда, че под ведомството на архиепископа на Първа Юстиниана са спадали не само Албания, но и Епир (крайбрежието на Йонийско море, където се намираше град Никопол) и цяла Тесалия до Коринтския провлак. То е, че под ведомството на Първа Юстиниана са спадали и земите между Цариград и Йонийския

залив, които българите в началото на Юстиниановото царуване въз основа на расовото право заеха и принудиха Юстиниан да им създаде казаната архиепископия.

Още Комес Марцелин писа в своята хроника под година 517, че по времето на император Анастасий гетската кавалерия била оплячкосала двете Македонии, Тесалия до Термопилите и Стария Епир, а Манасий нарече тези гети българи и каза, че българите били тогава заели Македония и останалата Илирия. За тези българи създаде Юстиниан архиепископията Първа Юстиниана. Никифор Грегорас писа, че Юстиниан отличил столицата на българския княз с архиепископия, затова архиепископията Първа Юстиниана била наречена българска архиепископия^[20].

А Теодор Балсамон писа в своите коментари върху Номоканона на патриарх Фотий, че прерогативите на българския архиепископ са насочени в Юстиниановата новела^[21].

На друго място същият автор изтъква, че архиепископът на България е получил почетното си място от Юстиниан^[22].

Тъй свършиха започналите още по времето на Константин Велики църковни препирни между тракоилирийци и гърци.

Със своите новели Юстиниан отдели църковно тракоилирийците от гърците. Понеже тракоилирийците днес се наричат българи, трябва да кажем, че Юстиниан отдели българската църква от гръцката.

Едно нещо обаче бие тук на очи.

Юстиниан не споменава в своите новели Долна Мизия и Скития, когато долномизийците и скитите предводителстваха борбата. Те всъщност принудиха Юстиниан да създаде Охридската архиепископия. Това не се прави, защото, както споменахме по-преди, долномизийците бяха федерати, т.е. автономни съюзници на Римската империя. Като такива римската власт не е имала право да се разпорежда с тях. Поради това не е ставало дума за основаната у тях от Улфила църква. Имало е спор само за илирийците, които се считаха за непосредствено подчинени на Римската империя. За да ги задържи в покорство, цариградският патриарх искаше да ги застави да приемат от него ръкополагането. Това не успя, защото те с помощта на северните българи успяха да си извоюват църковната независимост.

Макар че с основаването на Охридската архиепископия Юстиниан направи много за българите, пак трябва да кажем, че той с

това услужи повече на Римската империя и на гърците, отколкото на българите. Със своята отстъпчивост към българите, той ги примири с Римската империя и по този начин спаси нейното разпадане. Ако не бяха излезли на сцената македонските българи Юстин и Юстиниан, предвожданите от Виталиан българи щяха да превземат Цариград и щяха да станат господари на Източната римска империя. Това осуетиха тези илирийски българи. Като създаде за илирийците, или македонците, особена архиепископия, Юстиниан спаси Цариград за гърците. Като се примири с българите, той спечели тяхната военна сила, на която се опря не само да засили Източната римска империя, но и да си възвърне Италия. Българите сега се биеха по бойните полета, за да могат други в Цариград да господстват. Армията, начело на която бе изпратен Белизар в Италия, за да я освободи от готите, се състоеше само от тракийци, или българи. Когато Белизар се намери там в затруднение, той писа според Прокоп сърцераздирателни писма до Юстиниан, да го моли да му изпрати хуни, защото армията му била отслабнала. А Комес Марцелин, който нарича Прокоповите хуни българи, пише, че военачалникът Йоан, Виталианов братовчед, претърпял (548 г.) нощно нападение от (готския княз) Тотил вследствие издайничеството на своите българи^[23]. Йоан впрочем е считан за българин, понеже се казва, че неговите българи го били издали. Българите възстановиха единството на Римската империя. И от това свидетелство може да се види какъв народ са те и дали те в VI в. обитаваха Азия или Римската империя.

5. ХРИСТИЯНСКИТЕ БОРБИ СЛЕД СЪЗДАВАНЕТО НА БЪЛГАРСКАТА АРХИЕПИСКОПИЯ ПЪРВА ЮСТИНИАНА

Мирът, който Юстиниан въдвори със създаването на Охридската архиепископия, трая само докато бе жив той. След неговата смърт абарите се съединиха със славяни и българи, които заедно поведоха нови войни против Византийската империя. Вече казахме, че църквата на абарите, славяните и скитите се е простирала на юг до Равена и Солун. За тази църква се поведе отново война. Писидес, който е съвременник на същата война, казва, че хуните (абарите) и славяните били една партия, а скитите и българите — друга партия, и те заедно са повели война против Византия. Тази война те започнали, „защото искали да запазят своето съмнително против нашето точно установено вяране“^[24].

С „точно установено верую“ Писидес обозначава гръцкото верую в сравнение с българското. В житието на св. Димитрий Солунски пък се казва, че абарският водител бил повикал за война против Византия всички онези, които имали славянска религия^[25]. Привържениците на славянската, или готската църква се викат на война против привържениците на гръцката църква.

По-нататък в същата легенда се разказва, че когато българите под водителството на Кувер прогонили абарите и поискали да си вземат градовете на своите деди, като Солун и другите тракийски градове, те правили това и защото били запазили православната си вяра^[26].

Тук, както виждаме, българите се наричат православни. Че Кувер, или Кроват, е бил православен, трябва да се разбира и от владиката Йоан от Никиу, който пише, че Куврат е отраснал от детинство в императорския двор в Цариград, където е бил и кръстен.

Абарите, славяните и българите, църквата, на които обхващаше цяла Илирия до Равена и Солун, за която Юстиниан създаде архиепископията Първа Юстиниана, отново се вдигат за защита на своето верую, или за защита на веруюто на Първа Юстиниана. Васил

Златарски обаче, за да срази Ценов, пише в своята „Оценка на съчинението за хабилитация на д-р Ганчо Ценов“ (стр. 6 и 7) следното:

„Новата архиепископия (Първа Юстиниана) не съществувала дълго. Нейните съдбини не са известни. Предполага се само, че тя е била унищожена от нахлуването на аварите и славяните през втората половина на VI век... Ако църковната организация на Първа Юстиниана е била унищожена от варварско нахлуване, това е било нахлуването на съединените тълпи авари, славяни и българи“. Тези народи се вдигнаха да защитят своето верую и своята църква Първа Юстиниана, а редовният български професор В. Златарски си криви душата и казва, че били нахлули, за да унищожат Първа Юстиниана! Първа Юстиниана не е била унищожена, защото папа Грегорий я споменава в началото на VII век.

Добре. Българите и други унищожили Първа Юстиниана и завзели нейните области, или Илирия. Защо тогава Златарски твърди, че българите никога не са владели областите на Първа Юстиниана? Пак повтаряме, че този човек не знаеше какво говори.

Ако досега една част от гръцките писатели по политически съображения обозначаваше българите като неправославни, отсега-нататък тя отиде по-далеко и ги обяви за езичници, и то в най-вулгарна форма. Опирайки се на тези клевети, някои модерни историци казаха, че българите до Борис изобщо не са били християни. Особено са пострадали в това отношение Крум и Омбритаг или Мортагон, които се описват като диви гонители на християните, макар че те са били набожни християни.

Войните, които българите водеха до Крват, или до създаването на модерната българска държава, бяха войни за църковна и политическа независимост. Войните, които отсега поведоха, бяха отбранителни войни против византийците, които нападаха България за грабеж и подчинение. Тези войни ние не можем да следим тук. Ще споменем само, че ако досега българите се преследваха, защото били арианци и неправославни, отсега-нататък те се преследват, защото са били иконопочитатели.

Иконоборецът Константин Копроним нахлу през 764 г. в България и стигна чак до Тцика (Виза). Земята впрочем между Виза и Цариград се е наричала по онова време България.

Император Никифор, който се е намирал в голямо финансово затруднение, тръгнал в 807 г. на война (за грабеж) против българите и завзел Одрин, но се върнал безрезултатно. След това изпратил втора експедиция в Тракия, надявайки се да си достави голям товар злато като годишен данък. Това всичко той правел, защото обичал повече златото, а не Христа^[27].

След това Никифор нахлул чак в столицата на Крум, завзел я и се отдал на нечуван грабеж. Грабил се не само недвижимият имот, а и украшенията на жените, пък и на мъжете, като обеци, пръстени, гривни, наниз и пр. Българите са носили парите си и други скъпоценни неща като накити. Тези богатства събирал Никифор. Теофан между другото пише: „Грабейки плячката, той отрязвал ушите и другите телесни части на християните“^[28].

Теофан, който винаги досега определяше българите като православни християни, прави това и тук. Българите, които Никифор грабил, са били християни. Крум е бил християнин, а Никифор безбожник, като е вършил тази диващина.

В хрониката на Михаил Сирийски се казва за това Никифорово нахлуване следното:

„Ромейският император Никифор тръгна на поход против българите: той бе победител и изби голямо множество от тях. Той стигна чак до тяхната столица, завзе я, и я опустоши. Неговата дива жестокост стигна дотам, че той събра техните малки деца, положи ги на земята и прекара по тях вършачните валцове“^[29].

Как предава тези факти В. Златарски?

Понеже те изобличават неговата теза, той го удря на лъжа. Той предава думите на Теофан, че Никифор тръгнал на война против българите и завзел Одрин, от което се разбира, че Одрин е бил български град, тъй: „Никифор потеглил на поход против българите, но, като стигнал до Одрин, върнал се“, от което се разбира, че Никифор се е движил из византийска земя и че Одрин е бил византийски град. Второто тук от нас посочено място на Теофан и на Михаил Сирийски, които казват, че Никифор отрязвал даже ушите и другите окичени телесни части на християните, за да ги ограби, че умъртвявал децата им по един нечувано жесток начин, само и само да събере богатства, Златарски предава тъй:

„Отрязвал ушите и други членове на войниците, които се докосвали до плячката“!^[30], от което се разбира, че „православният“ Никифор отрязвал даже ушите на войниците си, за да защити българите от плячкосване! Крум бил оня, който нахлул във Византийската империя да коли и плячкосва християни, а Никифор излязъл да ги защитава! По-безочливо фалшифициране на истината едва ли човек може да си представи.

Крум и българите намериха обаче морални сили в себе си да унищожат това чудовище в човешки вид, което се казваше император Никифор.

Никифор бе наследен от Михаил Рангабе (811–813 г.). Теофан пише: „Михаил излезе против българите чак до Чорлу“.

От приведеното се вижда, че земята между Цариград и Чорлу се е считала за българска земя. Златарски обаче го предава така: „Император Михаил... потеглил в поход против българите. Когато стигнал в Цурул (днес Чорлу) войниците му се разбунтували“^[31], от което се разбира, че Михаил се е движил из византийска земя, когато Теофан пише, че земята между Цариград и Чорлу е била българска земя, че Чорлу тогава се е намирал в българска земя.

В това време Крум завзел Дебелт, който се намираще по онова време във византийски ръце. Понеже Дебелт и околността му са били населени с българи, Крум освободил Дебелт и преселил избягалите при него заедно с епископа си жители, на друго място^[32].

Крум спасил избягалите при него български християни от гърците.

Златарски, като пропуска думите, че владиката и жителите избягали, или се спасили при Крум, предава това извънредно важно сведение така:

„След превземането на Дебелт в 812 г. той (Крум) преселил жителите на града заедно с епископа им Георгий на българска територия“^[33]. От това се разбира, че Крум, който според Златарски бил нахлул във византийска територия да коли и беси, особено духовници, понеже той по онова време изповядвал вярата на Далай Лама, задигнал гръцки християни и духовници и ги преселил в България. Защо са му потрябвали тези „гърци“ в България? Златарски не казва, но от характеристиката, която той дава на българите и Крум,

се разбира, за да ги изколи там. Не можеше ли той да направи това още в Дебелт? Крум е преселвал свои сънародници.

---

[1] Созомен VIII, 4, 17. ↑

[2] Теодорет V, 31. ↑

[3] Patr. gr. 55, col. 186. ↑

[4] Теодорий I, 379-395; Аркадия 395-408; Теодосий II, 408–450.

↑

[5] Comes Marcelinus, Chronicon. ad a. 516; Part. I. LI, col. 939. ↑

[6] Йордан Иванов. Български старини из Македония, стр. 145. ↑

[7] Theoph. p. 157. ↑

[8] Malalas, p. 402; Theoph. p. 160. ↑

[9] Patr. gr. 1. 63, col. 373. ↑

[10] Теофан, 160–161. ↑

[11] Patr. gr. 1. 63, col. 473. ↑

[12] Patr. gr. 1. 63, col. 396. ↑

[13] Константинопол. — Б.р. ↑

[14] Alfred Shoene, Eusebius Chronik, Berlin 1875, Appendix IV, p. 81. ↑

[15] Префектурата е била преместена в Сердика, където Юстиниан построил църквата «Св. София», по която Сердика се нарече София. От това място на новелата се разбира, че Юстиниан е считал и Средиземна Дакия, на която главният град беше Сердика (София), за свое отечество. Това трябва да се разбира в смисъл, че македонците, от които произлизаше Юстиниан, и жителите на Средиземна Дакия, са били една и съща народност. Към това нека добавим, че неговият славен военачалник Белизар, който според Прокоп е от хунски род, е роден в Германия, днес Сепаревска баня — Дупнишко. Земята на хуните или българите, както не видя и от изложеното в началото на този труд, е считал за свое отечество. — Б.а. ↑

[16] Латинската дума *meridiamus* значи пладне, юг и се равнява на гръцкото *Месемврия*. Понеже Теофилакт Симоката споменава град Аквис в областта, в която се е намирала Залдаба (Шумен), то аз мисля, че Юстиниан под Меридиана е разбирал днешна Месемврия на Черноморския бряг, а под Аквис (град на вода) е смятал Дебелт на Бургаския залив. Град *Aquae* се споменава в старата география и на р. Черна в днешна Румъния, но той не е могъл да спада под владиката на

Месемврия. Освен това в една писана на гръцки забележка под Юстиниановата новела, се казва Виминациум (на Дунав, в днешна Сърбия) да си има свой владика и да не стои под владиката на Солун. Ако би се мислило Аквае на р. Черна, тя би спадала под солунския, или илирийския владика, а не под тоя на Месемврия, който беше тракийски владика. — Б.а. ↑

[17] Dat. XVIII. Kal. Mai. (Belisario v. C. Cons.) Corpus Juris civilis. Berolini 1895 III, p. 94. ↑

[18] Zachariae von Lingenthal, Beiträge zur Geschichte der bulgarischen Kirche, S. 8. ↑

[19] Part. 1 79, col. 558. 607. 1004. ↑

[20] Nic. Gregoras, Bonnae vol. 1, 26–27. ↑

[21] Patr. gr.104, col. 989. ↑

[22] Patr. gr.137, col. 317–320. ↑

[23] Part. I. LI. ↑

[24] Georg. Pisid., p. 55. ↑

[25] A. Tougard, §9, p. 90. ↑

[26] A. Tougard, §111, p. 188. ↑

[27] Theophanes, p. 482–483. ↑

[28] Theophanes, p. 490. ↑

[29] L. B. Chabot, Chronique de Michel le Syrien, t. III, fasc. I. Paris 1905, p. 17. ↑

[30] В. Златарски. История I, 256. ↑

[31] В. Златарски. История I, 261. ↑

[32] Теофан, стр. 495. ↑

[33] В. Златарски. История I, 291. ↑

ГЛАВА III

МНИМОТО ПОКРЪСТВАНЕ НА БОРИС

1. ИКОНОПОЧИТАТЕЛСТВО И ИКОНОГОНИТЕЛСТВО

Колкото повече византийският морал отслабваше, толкова по-лоши епитети се приписваха на българите.

Досега тракоилирийците се считаха за еретици, т.е. за християни, но не православни. Отсега те започнаха да се определят като идолопоклонници, което е равно на езичници. Гръцката дума идол значи картина, образ. Същото значи и гръцката дума икон, или икона. Понеже българите обичаха изкуството и понеже не разполагаха с книжовна ученост, от която да черпят познания за християнската вяра, те рисуваха образите на Христа, на Божата майка, на светиите и пр. И при наблюдаването на тези картини се сещали за Бога и по този начин изпитвали богопочит. Твърде е вероятно, че без това средство християнството едва ли щеше да хване дълбоки корени у българския народ. Това гърците наричаха идолопоклонство. Българският цар Омуртаг е обозначаван поради това като идолопоклонец. Най-отчаян гонител на иконите бе византийският император Константин Копроним. Дългите омразни войни, които той води против българите, се водеха главно, защото той гонеше иконите, поради което иконопочитателите го нарекоха Копроним (Лайното). Когато император Лъв (813–820 г.) запитал монаха Сабатион, какво да прави, за да подчини българите, той му отговорил: Унищожи от основа всяка помисъл за иконите и тогава чак ще можеш да подчиниш българите и да царуваш в мир.

Въпреки това Омуртаг подписа тридесетгодишен мир с този император. Понеже договорът им предизвиква недоумение, нека кажем, че продължителят на Теофан, от когото научаваме за този договор, пише, че Лъв го бил сключил с хуните, които се наричат българи. А хуните живееха покрай Дунав, предимно отвъд Дунав, иконопочитателите българи живееха главно в Тракия и Македония. В 821 г. се вдигна тракиецът Тома против Михаил II (820–829 г.), наследник на Лъв. Тома, който получи императорска корона от антиохийския патриарх, се опираше главно на жителите между Одрин и Мраморно море, към които се присъединили и солунчани, или

македонците. Южна Тракия някога принадлежеше към Македония. Тези тракийци и македонци се бяха вдигнали против Михаил, защото той не искал да спре преследването на светите икони.

Омуртаг обаче, поддържайки свързания с Лъв тридесетгодишен мир, стоял на страната на Михаил и му предложил услугите си против Тома, но те не били приети. Тома и синът му паднаха в отчаяната борба, в която се бяха хвърлили, но тяхната идея не угасна.

След смъртта на Омуртаг, по времето на българския цар Михаил, положението на южните българи се измени.

Император Михаил бе наследен от сина си Теофил (829–842), който също така бе голям противник на иконите.

По негово време сред гърците се появи едно движение за иконопочитта, предводителствано от родения в Сиракуза цариградски монах Методий. Разярен от Методиевата опозиция, император Теофил го хвърлил в тъмница. После обаче се смилил, повикал го в двореца си и установил към него благосклонни отношения. Методий използвал това, за да спечели императорския двор, особено императрица Теодора, за своята кауза. Когато в 842 г. Теодора, след последвалата тогава смърт на Теофил, пое регентството над малолетния си син Михаил III (роден в 839 г.), тя веднага уволни иконоборския цариградски патриарх Йоан и на негово място назначи иконопочитателния Методий за цариградски патриарх. След отхвърлянето на иконоборството от страна на Византия започнало сближаване между българи и гърци. Исторически погледнато, гърците приеха българския принцип, обаче по-късната византийска историография, която всичко добро приписва на себе си, изопачава този факт. Тя говори за сближаването между Теодора и Борис следното:

Българският княз Борис бил страстен ловджия, затова поканил при себе си гръцкия монах, художника Методий, да му нарисува една ловджийска картина вкъщи, за да може чрез нея и когато е у дома си, да се наслаждава на лова. Вместо ловджийска картина, Методий му нарисувал Страшния съд: как, от една страна, праведните блаженствали, а, от друга, грешните се измъчвали. Борис, като видял картината, ужасил се: обзел го страх божи и решил да приеме християнството. Кръстник му станал тригодишният тогава Михаил III и го кръстил на името си — Михаил. След това настанал мир между

българи и ромеи. Теодора тогава задоволила исканията на българския цар, като му отстъпила земята от Загора до Дебелт.

Тук имаме едно очевидно изопачаване на факта.

Със своята картина Методий показва влиянието на иконата (картината) за богопочит. С нея обаче Методий обърна цариградския двор към иконопочитта, а не българския към християнството, защото, както посочихме, българите бяха иконопочитатели, за което се преследваха от гърците. Методий нямаше за цел да покръства, а да покаже силата на иконата за богопочит; това се отнася до Теодора, а не до Борис. Вероятно е само, че понеже Теодора прие иконопочитта на българите, тя се е сближила с Борис, и че Борис, за да подчертае това сближаване, е приел името на сина на Теодора Михаил, но това е само едно предположение, защото най-старите свидетелства не го потвърждават. Вероятно е, че и братът на св. Константин Философ е взел по този начин името на цариградския Методий, но и това е предположение.

Същите тези византийски историци пишат, че когато Борис се научил, че жена управлява империята, което е било през 842 г., той веднага съобщил на Теодора, че разваля мирните договори (склучени от Омуртаг с византийския император) и иска да ѝ обяви война. На това Теодора му отговорила, че тя храбро ще се защитава и ако би я победил, той би победил жена, а не мъж. Тези Теодорини думи смирили Борис; той се уплашил от Теодора, и за да не го нападне, решил да се покръсти. И това са приказки, защото Теодора не смири Борис с това, че го заплаши с война, а с това, че му отстъпи земята между Загора и Дебелт. А защо е искал Борис тази земя? Защото тя се населяваше от българи, а Борис си бе поставил за цел да освободи българите от гърците не само в църковно, но и в политическо отношение.

От по-положителните факти ние обаче получаваме друга картина на тези събития. Така например Хамартол (стр. 728) пише, че българите в Тракия и Македония правели внезапни нападения. Това е накарало Теодора да отстъпи на Борис земя, а не, че Борис бил покръстен от тригодишния ѝ син Михаил.

Задълбочим ли се в този проблем, ние разбираме, че сближението между българи и гърци, за което тук става дума, е започнало по-рано, преди Теодора, още по времето на император

Теофил. Както споменахме, Теофил е бил отначало върл противник на иконопочитателите. Към края на живота си той се сближил с Методий. Тогава може би е започнало и сближаването с българите. Преселените поради гръцките преследвания от Крум тракийци, или македонци, като чули, че техните братя в Тракия и Македония се надигат, изявили желание да се върнат в отечеството си. Хамартол пише, че по времето на император Теофил, предводител на тези македонци, бил избран Кордил. Той обаче предал управлението на македонците отвъд Дунав на своя храбър син Вардан (чисто българско име) и отишъл при император Теофил да иска помощ от него. Теофил му изпратил кораби да вземат македонците и да ги докарат в града (Солун?). Български господар (на Дунав) по онова време бил Владимир, Крумов потомък и баща на Симеон. Народът решил да се изсели с жените и децата в Романия. И „когато българинът Михаил, който се намирал в Солун, излезе (от Солун), започнаха да преминават Дунава с всичко що имаха“^[1]. Сега пък вероятно е имало разбирателство между българите в Македония и Цариград.

След това Хамартол пише, че македонците имали на Дунав разпри с българи-хуни, унгри (уногури), турки (торлаци, както и днес се наричат жителите на запад от Искър), които възпрепятствали преселването им, обаче македонците ги отблъснали. Понеже тези хуни се появили пак на следващия ден, тогава изпъкнал младият македонец Лъв, който станал подстратег (подвойвода), отблъснал хуните, след което македонците се завърнали в отечеството си.

Щом се казва, че македонците взели да преминават Дунав, когато българинът Михаил излязъл от Солун, явно е, че това движение е станало по един общ план, съставен от цар Михаил. Българинът Михаил е владеел Солун, когато на Дунав е князувал Владимир, бащата на Симеон.

Това свидетелство е извънредно важно, защото от него научаваме, че оня цар Михаил, който изпрати солунчаните Константин и Методий да просвещават козарите и панонските славяни, е бил българин, български цар, и е резидирал в Солун, и още по времето на император Теофил. Към това свидетелство нека прибавим и онова, което се казва в Малкото житие на св. Климент Охридски. А то е, че князът на българите Борис бил подновил възраждането си чрез кръщение, а след него неговият син Михаил, който пръв бе наречен цар

(император, василевс) на българите, през време на управлението си убеди българите да живеят според обичаите на християните.

От това пък свидетелство виждаме, че солунският български цар Михаил не е бил самият Борис, но с друго име, а Борисов син, макар че Константин Порфирогенет (Бонското изд. III.154) го нарича Михаил-Борис. Понеже този Михаил е живеел по времето на император Теофил, тогава пък и преди Теофил е живял и Борис. Върху този въпрос ние тук не можем да се спираме, ще споменем само, че когато на Дунав е князувал Крумовият потомък Владимир, тогава в Солун господстваше Михаил. А това показва, че обширната по онова време българска земя е имала разни господари. Как да се разбира това?

Днес при наличието на железници, телеграфи, телефони и пр., едно лице може да управлява стотици милиони хора. Някога не е било така. Тогава всяка област и всяко племе е имало свой господар. Големите държави се създадоха после, като господарите на отделните племена бяха принудени да признаят преимуществото на един от своите сънародници. Тъй е било и в България. И в България отделните племена са воювали помежду си. Омуртаг, например, който господстваше на Дунав, подписа тридесетгодишен мир с император Михаил и даже му предложи услугите си против тракиеца Тома, който начело на тракийци и македонци се бе вдигнал срещу Михаил, защото не искал да спре преследването на светите икони. Сега пък начело на същите застава солунският Михаил. Двата български дяла не са следвали впрочем същата политика. Крум беше преселил едно време известен брой македонци отвъд Дунав. Тези македонци искали сега да се върнат в отечеството си, но потомъкът на Крум, Владимир, не е искал да ги пусне доброволно и отгук препирнята между македонците и българите на Дунав. И сега, както винаги, са описани предимно делата на македонците или илирийците, които пълнят страниците на българската история.

Понеже Михаил владееше Солун още по времето на Теофил, легендата, че той е получил името си от сина му Михаил III, се вижда невероятна. Това се подсилва от факта, че съвременниците му, каквито са патриарх Фотий, Анастасий Библиотекарят, пък и архиепископ Теофилакт, са имали работа само с българския цар Михаил. Името Борис, както ще видим по-нататък, не са споменавали.

Тук нека да споменем още, че под стратегът Лъв, който върна македонците в отечеството им и в Солун при българския цар Михаил, е бащата на Кирил и Методий. Този факт е много важен, защото от него се вижда, че Кирил и Методий са македонски българи, а не гърци. Че те, като родени в Солун, който се владееше от българина Михаил, са били хора на българския цар, а не на гръцкия император, както твърдят някои, които не са проучвали тези работи.

Българите, след като си взеха Дебелт и други български градове, се заловиха за културна дейност.

За да се вдигне моралът на народа, е трябвало да се възстанови западната българска църква. Като казваме българска църква, разбираме църквата на тракоилирийците, църквата на Евсевий, Улфила и др. За дейността на Михаил в това отношение архиепископ Теофилакт пише следното: Тимотей, Комазий, Етимазий, Евсевий и Теодор напуснаха Никея (след синода в 325 г.) и се върнаха в отечеството си в Солун. След това напуснаха и Солун и отидоха в Тибериопол, който се намираше на север от Солун. Тимотей станал епископ на Тибериопол. Тези светии, които отдавна били умрели, се появили по времето на българския цар Михаил на мястото, където били погребани и правили чудеса. Щом това стигнало до ушите на българския цар Михаил, той заповядал да им се издигне храм в Брегалнишката епископия и там да се поставят мощите им. С тази работа бил натоварен благородният българин Таридина, Твърдина. За този божи храм бе определено отделно духовенство, което бе обучено да слави Бога (да служи) винаги (само) на български^[2].

Много се казва в тук споменатото.

От него се разбира, че Михаил е бил предимно македонски цар. Най-важното обаче, което ние научаваме от горните думи, е че Михаил е бил български патриот, който е искал да освободи българите от гръцко влияние. За да повдигне духа на българската народна църква, той събрал мощите на Тимотей, който е един от първите проповедници на християнството в Македония, както и тези на Евсевий и Теодор, които се считат за основатели на тракоилирийската, или българската църква. Понеже гърците са считали тези светии за еретици, фактът показва, че Михаил поддържал тракийската църква и е стоял в опозиция към гръцката. Опозицията му се изразява и в това, че след като построил храм на светите хора, считани от гърците за еретици, той

нареди да се служи в него само на български, а не и на гръцки, както е ставало дотогава. Тъй като тази Михаилова дейност започва още от времето на император Теофил, тя опровергава легендата, че Михаил до 865 г. е бил езичник, и че тогава са го покръстили императрица Теодора и синът ѝ Михаил.

Поради своята културна дейност на Брегалница той получи титлата цар.

В едно старобългарско съобщение се казва, че същият цар (Михаил) бил построил църкви из българските земи „и на реце Брегалници и ту прием царство“^[3].

Храмът на Брегалница се построи от благородния българин Таридина, или Твърдина, който въведе в него българския език. В славянските легенди обаче този Твърдина се нарича Константин. Понеже славянското или българското твърдина на латински се казва констанция, името Твърдина е преведено на латински като Константин.

Че Твърдина е наречен Константин, се вижда и от Успението на св. Кирил, в което за иконоборския цариградски патриарх Йоан, когото Теодора замести с иконопочитателя Методий, се казва следното:

„Беше тогава Цариградски патриарх Йоан, който бе въздигнал ерес, като хулеше светите икони, и за това биде свален от светия събор. При него дойде философът Константин, посрами и поправи злочестивата му ерес. Подир това отиде в Брегалница, където приобщи някои от славяните към християнството. Кръсти ги и ги приведе в православната вяра. Написа им и книги на славянски език и пр.“^[4]

Тук Твърдина е наречен Философ Константин, защото Твърдина, по поръка на българския цар Михаил, не само че въведе българския (славянския) език като църковен език между жителите в долината на Брегалница, но построи и храм там, за да приведе брегалничани към християнството. Но понеже Твърдина, когото ние отсега ще наричаме Константин, бе роден в Солун, който от сведующите се считаше за гръцки град, и понеже той бе човек на цар Михаил, което име носеше и цариградският император по онова време, несведующите тези факти казаха, че Константин е бил грък и е действал по подбудата на цариградския император.

За да се засили започнатото дело, трябваше и да се намери нова азбука. Изнамерената от Улфила глаголица беше много трудна за изучаване. Почти всеки от нас е запознат с глаголицата, обаче, освен

филолозите, малцина са онези, които биха могли да прочетат един глаголически текст. Тя е трудна за изучаване и трудна за писане, затова не е могла да хване дълбок корен. Освен това тя се обяви от гърци и римляни още при появяването си за еретическо писмо. За да премахне тези неудобства и да сближи българското писмо с гръцкото и латинското, Константин изнамери други писмена. По-точно той не изнамери много, а взе гръцките и латинските букви от онова време, като прибави към тях само белези за звуковете, които не се намират в гръцкия и латинския език.

С тази азбука той написа разни богослужебни книги, евангелието обаче той не е превел; то е преведено от Улфила.

Върху тази тема тук не можем да се простираме. Ще кажем само, че в далматинско Хърватско, което бе заето от готи, които днес са хървати, и сега се употребява глаголицата като свещено писмо: едно доказателство, че готите са писали с глаголица, която се нарича и готица.

Освен това трябва да кажем, че Улфила и неговите приближени действията предимно в Мизия и Скития, а Югозападна България слабо бе докосната от неговата дейност. А в малкото Житие на св. Климент се казва, че Климент бил заучил писмото, което Кирил преработил с помощта на Бога за тукашния (македонския) български диалект.

От това се разбира, че преди Константин е имало и друго българско писмо, което се оказало негодно за македонския диалект, та Кирил го е преработил в друго. Твърде е вероятно, че Константин даде нова форма на Улфиловата азбука и затова, защото македонските и тракийските българи не са се намирали по онова време в единомислие с дунавските българи, които бяха приятели на гърците и с които македонците трябваше да воюват, за да се върнат в отечеството си и да започнат онази културна работа, която извършиха. Опозицията им против дунавските българи ги накара да дадат и нова форма на Улфиловата азбука, която се използваше в земите покрай Дунав.

Когато козарите (днешните украинци) и горнопанонците се научили за това, те се обърнаха с молба до цар Михаил да им изпрати някой учен човек, който да направи и у тях същото. Цар Михаил им изпратил същия Константин Философ. Така се разпространи българското писмо и между другите скитски или славянски народи.

2. ПРЕТЕНЦИЯТА НА ПАПА НИКОЛАЙ

Започналото възраждане на илирийските българи не останало скрито от вниманието на римския папа. Виждайки, че българите се отделят от гърците и формират своя българска църква, за да използва този случай, папата замисли да разшири влиянието си върху Илирийска България и да възстанови положението, което съществуваше преди създаването на Охридската архиепископия Първа Юстиниана. Затова папа Николай написа в 860 г. до цар Михаил, който бе заел Солун и останалата Илирия, следното писмо:

„До император Михаил...

Нужно е прочее за Вашето императорско славно дело, което, както се научаваме, живо се проявява във всичко добро за църквата, да благоволите да се възстанови във Ваше време старият обичай, защото против службата, която нашето седалище извършваше във вашите провинции посредством епископи, а именно посредством солунския, който изпълняваше службата на Римското седалище в Стария Епир, Новия Епир, освен това в Илирикум, Македония, Тесалия, Ахая, Брегова Дакия, Средиземна Дакия, Мизия, Дардания, Превала, където на св. Петър, първенеца на апостолите, никой не би помислил да противоречи: които (провинции) по времето на нашите предшественици, светите първосвещеници Дамаз, Сириций, Иноцентий, Бонифаций, Целестин, Сикст, Лъв, Хиларий, Симплиций, Феликс и Хормизд биваха подпомагани със свети нареждания.“^[5]

Първото нещо, което ние научаваме от това писмо, е, че българският цар Михаил е бил християнин преди 860 г., както се смята сега.

Второто е, че се касае за провинциите, за които Юстиниан създаде българската архиепископия Първа Юстиниана; провинциите, които Кувер в 630 г. освободи от абарите и ги съедини в една обща България.

От особено значение е, че папа Николай споменава редом с другите принадлежащи към Първа Юстиниана провинции и Ахая, с което потвърждава казаното от Малала, че предводителстваните от

Ахил мирмидонци се казвали по негово време българи: Ахил по-точно предвождаше ахейци. Първа Юстиниана, както посочихме, се е простирала на юг до Коринтския провлак. За тази земя претендира сега папа Николай, а не за Мизия и Скития. Понеже той претендираше за земята на оня народ, върху който римските папи, като започнем от Дамаз до Хормизд, са упражнявали известно влияние, той претендираше за Илирийска България, защото върху нея са упражнявали римските папи това влияние. С това той се върна върху споровете от четвърти и шести век, от което се разбира, че той считаше българската църква за тракоилирийска църква. Ползвайки се от набожността и примирението на цар Михаил, който се стремеше да възроди народната църква на посочените провинции, той поиска да се възстанови обичаят отпреди създаването на българската архиепископия, която той не спомена, а това значеше: Илирийска България отново да се подчини църковно на Рим.

3. ПАТРИАРХ ФОТИЙ И БЪЛГАРСКАТА ЦЪРКВА

Горното писмо на папа Николай вероятно озадачило цар Михаил, та, търсейки истината, той се обърнал за съвет към патриарх Фотий. От отговора на патриарха се вижда, че Михаил е искал да се осветли от него върху догмата на вярата, понеже Михаил се стремеше да се стигне до едно разбирателство в това отношение. В отговора си Фотий му излага възгледите си по тази тема, но ние ще започнем с Фотиевото окръжно до архиепископите на източните църкви, което той написа две години след първото си писмо до цар Михаил, след като се убеди, че ласките му не се увенчаха и няма да се увенчаят с успех. Започваме с това писмо, защото от него по-ясно се вижда, че Фотий е считал българите за стари тракоилирийци и стари християни. Той написа това окръжно да докаже на източните патриарси, че българите са били еретици, и с това да направи пропаганда против съживяването на българската народна църква.

След като изброява разните еретици, Фотий казва:

„Но и българският варварски и Христаненавиждащ народ до толкова се наклони към кротост и богопознание, че след като се отказаха от бащинските си богове и свещени действия, и се отърсиха от елинското суеверие, пренесоха се за учудване във вярата на християните.“^[6]

Тези думи от Фотиевото окръжно се привеждат като доказателство, че българите са се били покръстили по времето на Фотий и от Фотий, разбира се.

Пропуска се обаче казаното от Фотий, че българите били напуснали елинското суеверие, за да приемат вярата на християните. Защо българите да напускат елинското суеверие? Нали те са турци? Учени хора, като Златарски, Ников и др., титулуват Борис хан, считат го за монголец. Защо този монголец да напуска елинското, а не монголското или поне славянското суеверие? Защото Фотий е считал българите за стари тракоилирийци, които още се придържали за старогръцката мъдрост. Това е спъникамъкът в цялата система. Една

малка дупчица в бъчвата причинява изтичането на цялата течност. Но нека продължим. Фотий по-нататък казва:

„Нямаше още две години, откак тоя народ почиташе правата вяра на християните (отнася се за писаното преди две години от Михаил писмо до Фотий — б.а.), и изпъкнаха безбожни и отвратителни мъже (да го развърщават)... мъже, изпъкнали из тъмнината, защото бяха рожба на западната част (на Византийската империя — б.а.)“.

Първото предложение от тук приведеното се прави от митрополит Симеон така:

„Нямаше още две години, откак тоя народ беше започнал да почита християнската вяра“, от което се разбира, че сега българският народ се бил покръстил, докато Фотий казва: „Откак бе захванал да почита правата вяра на християните“, от което пък се разбира, че българският народ е бил християнски, но не е почитал правата, или православната вяра на християните. Но понеже преди две години цар Михаил се бе обърнал към Фотий за обяснение на някои догматически въпроси, Фотий казва, че тогава българите се били обърнали към правата вяра на християните, т.е. на гърците.

А последното митрополит Симеон превежда така: „Защото били рожба на западните страни“^[7], с което се представя като че ли казаните епископи са били дошли от някакви си западни страни, например Италия, Германия и пр., когато Фотий казва, че били рожба на западната част (на Византийската империя), от което се разбира, че той спори с хора, които са живеели в западната част на Източната римска империя, или в споменатите по-горе от папа Николай провинции.

По-нататък Фотий казва, че тези хора, които наричали себе си епископи, карали хората да постят и в събота, и прочие „безбожия“, като при това „разсейвали семената на намиращата се у тях Манесова нива“.

Българите, които Фотий означава като безбожници, които се придържали към елинското суеверие, са били манихеи, или богомили. Българското манихейство е критикувал Фотий.

Манихейството се основава на вярата на старите траки. Старите тракийци са имали един философ на име Залмокс. Този Залмокс е бил ученик на гръцкия философ Питагор (507–502 г. пр.Хр.). Ходил е в Египет, където се запознал и с египетската мъдрост. След завръщането си от Египет е бил свещеник на почитаното от тракийците божество:

най-сетне сам бил обявен за бог. Неговата философия възпитала гетите в покорност и ги извисила в нравствено отношение. На неговото учение се дължало изкореняването на лозята у гетите, за да не се опиват. Това учение продължил в християнско време скитът (българинът) Саракин, който също тъй живял известно време в Египет. Той смесил учението на Емпедокъл и Питагор с християнството и учил, че има две естества: добро и зло. След неговата смърт жената, при която живеел, дала книгите му на някой си Кубрик. Последният отишъл в Персия и се нарекъл Манес. На неговото име учението на скита Саракин се е нарекло манихейство^[8].

Понеже Саракиновото учение се основаваше на гръцките философи, Фотий го нарече елинско суеверие.

С това Фотий индиректно посочи, че българите са стари тракоилирийци, защото са се придържали към елинското суеверие, и са стари християни, но не православни.

В България е имало и манихеи, или богомили, обаче те са съставяли само една част от българския народ, били са само една секта, мнозинството от народа обаче е било православно.

Против богомилите е водил борба и цар Михаил. За тази цел той построил храма на Брегалница, където философът Константин бил обърнал към православната вяра повече от четири хиляди души, обаче Фотий, желаяйки да подчини българската църква, нарича и православните българи еретици или безбожници. Безбожието на тези българи било, че Св. Дух произлиза от Отца, но се предава от Сина на достойните.

Ако Фотий не бе съгласен с това учение, той можеше да каже защо. Обаче той го изопачава и казва, че българите били учили, че Св. Дух произлиза само от Сина. Тъй например българите били учили:

„Отецът е причина на Сина и Духа; и отново Синът пък на Духа.“^[9]

По-нататък той по-ясно е изразил това, което казва:

„Духът излиза от Сина? Откъде си чул това? Господ наш казва: «Духът, който от Отца изхожда», а бащите на това ново безбожие казват, че от Сина излиза.“

Това е чиста клевета, защото българите не са казвали, че Св. Дух излиза от Сина, а опирайки се на апостолите, са казвали, че Св. Дух

излиза от Отца, а се предава от Сина.^[10] От апостолите впрочем са били взели българите своето верую.

Малко по-нататък Фотий казва, че като учили българите това, те достигнали до елинското многобожие. Че Св. Дух излиза от Отца, а се предава от Сина, било елинско многобожие!

Тъй, чрез подобни софизми, византийската злоба представи за езичници придържащите се за Христовите думи българи.

Но най-важни за нас са следните Фотиеви думи:

„Това безбожие са посяли, заедно с другите неузаконени от българския народ, тамошните епископи на мрака, защото те се наричаха епископи“.

Важни са тези Фотиеви думи, защото от тях разбираме, че и Фотий е считал българската църква за епископална, т.е. като такава, която се е управлявала от епископи, както посочихме вече. Тези епископи заедно с другите неузаконени българи били учили, че Св. Дух излиза само от Сина! За да унижи българите, Фотий поставя православните и манихейските, или богомилските, българи на равна нога, защото под „другите неузаконени българи“ той е разбирал манихеите. Както и да е, от тези Фотиеви думи се вижда, че Фотий е спорил с българи и с български епископи. Гърците впрочем не са покръствали българите, а са водили принципен спор върху догмата на вярата с тях. Горните Фотиеви думи най-красноречиво опровергават легендата, че българите били покръстени в 865 г. от гърците.

Митрополит Симеон превежда горното така:

„Това нечестиво учение с други още беззакония(?) са посели сред българския народ епископите на мрака и пр.“, от което се разбира, че чужди епископи са дошли в България да сеят нечестиво учение, когато Фотий спори с български епископи. Гръцкият текст означавал „с други още беззакония“, а не: заедно с неузаконените от българския народ! Митрополит Симеон сигурно се е уплашил, че ако се преведе вярно казаното от Фотий, ще излезе, че българите по времето на Фотий са имали своя църква, с която Фотий е спорил, та за да защити заблудата, че българите до Фотий били езичници, и че Фотий ги е обърнал към християнството, смотолевил по посочения начин горните думи.

4. ПИСМОТО НА ФОТИЙ ДО ЦАР МИХАИЛ

Както и да е, от Фотий разбрахме, че по онова време в България е имало два вида християни: манихеи и такива, които се придържали за Евсевиевото и Улфиловото верую, че Св. Дух излиза от Отца, а се предава от Сина. Понеже българският цар Михаил построи храм в чест на Тимотей, Евсевий и пр., явно е, че той се е придържал към тяхното верую. Макар че Юстиниан създаде за илирийските българи самостоятелна българска архиепископия, Цариград продължаваше да счита българската църква за епископална, както виждаме от писмото на патриарх Фотий. Гърци и римляни премълчаваха за тази архиепископия; за тях тя не съществуваше. Освен това архиепископията Първа Юстиниана не обхващаше и Долна Мизия, и Скития, където църквата си е останала епископална, и понеже, както споменахме, българите все още се придържаха за правилото, че духовник може да бъде само оня, който носи гръцко или латинско име, цар Михаил се обърна и към цариградския патриарх Фотий за поука в това отношение. Какво е писал той на Фотий, не знаем. За това сме принудени да съдим индиректно от отговора на Фотий. В този отговор, озаглавен: До Михаил, господаря на България, Фотий излага на Михаил историята на вселенските събори, за да му докаже коя от християнските църкви е православната. От такова изложение не би имало нужда, ако гърците бяха покръстили българите, както някои твърдят, защото в този случай българите с християнството щяха да приемат и веруюто на гърците. Щом Михаил се запознава сега с гръцкото верую, разбира се, че той сега влиза за пръв път в отношения с гръцката църква, което се изтъква и от Фотий, защото, след като му посочи кое е гръцкото верую, Фотий се обърна към Михаил със следните думи:

„Това се отнася и до вашия от Бога направляем ум, след като най-сетне се обърнахте към нашето духовенство за благочестие“.

Митрополит Симеон, като изпуска думата клир (духовенство), превежда горното тъй:

„Това трябва да приеме и обича Вашето богохранимо благоразумие, след като се обърнахте вече към нашето благочестие“, от което се разбира, че Михаил е приел благочестието, т.е. вярата на гърците, докато Фотий казва, че Михаил се е бил обърнал към гръцкото духовенство за поука върху благочестието, поради което Фотий надълго и нашироко му казва, как да действа, за да бъде благочестив. За правила в живота, а не за преминаване в християнство се обърна Михаил към Фотий.

По-нататък Фотий казва на Михаил:

„Ти..., който си извършил работа, с която си се издигнал до делото и образа на Константин велики, запази разбирането си, решението (плана) си и ума си, които имаш от рождение, стой твърдо на камъка на вярата, на който добре си затемелен от Господа.“

Тук Фотий се е помъчил да поласкае българската църква, като казва, че българският цар Михаил бил извършил същата работа, която преди него бил направил Константин Велики. Константин Велики прие християнството от Евсевий Никомидийски, когото гърците наричат еретик. Константин Велики подпомогна Улфила да преведе Св. писание на български, построи църкви в България и пр. Понеже Михаил сега вършил подобно нещо, Фотий го сравнява с Константин Велики, когото гърците мразеха, затова създадената от Константин Източна римска империя не се нарече Константинова или пък Константинополска държава, а се нарече Византия на името на селцето, което Константин превърна в нов Рим и го нарече Константинопол.

Освен това Фотий не казва, че Михаил е приел християнството от гърците, а казва, че Бог го бил затемелил в тази вяра, която той сега изповядвал, и то още в детинство. Митрополит Симеон и тук предава Фотий тенденциозно, като превежда Фотиевото „от детинство“ като „първоначално“, за да изтъкне, че уж най-напред е приел християнството от гърците, от царица Теодора и сина ѝ Михаил, та да си задържи тази вяра. А Фотий с горната фраза е разбирал „от детинство“, което по-ясно се разбира от друго негово писмо до Михаил, което митрополит Симеон е увековечил. Там Фотий изказва на Михаил сърдечната си благодарност за писмата, които получавал от него. Той се радвал, че получавал писма от „човек“, какъвто единствено ръката на Господ и скулптура (оформителя) (дано цялата

срамяща се завист да е далеч от твоето управление) от детинство е оформила и която се забелязва в сегашния му живот.

С това Фотий казва, че Михаил още от детинство е бил такъв, какъвто е и сега, и че това, което цар Михаил е вършил, е било по Божие внушение и предопределение, а не по поука от гърците. Същото се изтъква и от Анастасий Библиотекар, който пише, че той вършил това не само, защото е бил поучен от един римски свещеник, но защото е бил научен от Бога чрез откровение^[11].

Бог бил създал от Михаил особен човек, за велики дела, подобно на Константин Велики, който със свикването на Никейския събор се помъчи да отстрани разногласията между църковните водители. Същата цел имаше предвид и Михаил, като се обръщаше ту към Цариград, ту към Рим.

Както и да е, Михаил се обърна най-после към гръцкото духовенство за съвет, а е бил „затемелен от Бога в християнството от детинство“, т.е. още в началото на живота си, казва Фотий. Работата не е стояла тъй, както я предава митрополит Симеон. Понеже Михаил държеше на своето, тогава Фотий написа окръжното до източните архиепископи против българската църква, което разгледахме по-преди и от което се вижда, че Фотий е считал българите за стари тракоилирийци и за стари християни.

---

[1] Namartolus, p. 725. ↑

[2] Patr. gr. 126, col. 176 et. 208. ↑

[3] Новакович. Спомени III, стр. 181; Йордан Иванов. Северна Македония, стр. 75. ↑

[4] Бильбасов II, стр. 239–240. ↑

[5] Part. 1. 119, col. 779. ↑

[6] Patr. gr. 102, col. 724–725 §3. ↑

[7] Български старини, кн. V, стр. 122. ↑

[8] Socr. I, 22; Euseb. VII, 31. ↑

[9] Patr. gr. 102. col. 721. ↑

[10] Виж Деяния на апостолите I, 5 и 8; II, 2; Лука XXIV 48-49; Йоан XV, 26 и XX, 22. — Б.а. ↑

[11] Part. 1. 129, col. 18–21. ↑

ГЛАВА IV
ЦАРИГРАДСКИЯТ ВСЕЛЕНСКИ СЪБОР
ПРЕЗ 869–870 ГОДИНА

1. БЪЛГАРСКОТО ПРАТЕНИЧЕСТВО ДО ПАПА НИКОЛАЙ

Ласкателните думи на Фотий не можаха да отклонят българския цар Михаил от внушението, което Бог му бе дал да отстрани чуждото влияние от България и да закрепил българската църква. Той създаде църкви в Македония, в които да се служи винаги на български. Твърдина, или Константин, преведе някои богослужебни книги на български, но народът не ги е считал за свети, защото не били благословени от някоя висша църковна власт, каквато по онова време представляваше римският папа. Затова той изпрати до папа Николай мисия, в която са участвали Константин, брат му Методий и учениците им, да молят за съвети.

Първият въпрос, който цар Михаил е задал чрез това пратеничество, бил: какво да направи, за да се покръсти и останалият още непокръстен български народ^[1].

Това се отнася до манихеите, или богомилите. Една значителна част от българския народ се е придържала към това учение, както се разбра и от Фотий. Михаил е искал да ги превърне в истински християни, затова той построил църкви в Брегалнишката област, която се населяваше предимно от манихеи. Затова се изнамери и нова азбука и се написаха книги на македонски диалект, но за да оказват нужното влияние, тези книги трябваше да се потвърдят от папата, за което бе дошло българското пратеничество.

Папа Николай и папа Адриан направиха това с надежда може би, че по този начин по-лесно ще постигнат желаната от тях супремация над илирийската църква.

Имайки предвид тази цел, папа Николай задържа, но почетно, българските пратеници (Константин и другарите му) при себе си в Рим, докато се осведоми за работите в България.

Понеже българите искали и свой патриарх, папа Николай задържал българската мисия, докато се завърнат изпратените сега пък от него за България епископи Павел Популенски и Формоза Портуенски заедно с една част от българското пратеничество, за да

установят какво множество християни има в България и какво е тяхното единодушие^[2].

Понеже пътят по суша (от Дурацо нататък) до самия Цариград минавал през българското царство, папа Николай изпратил заедно с хората за България и своя мисия за Цариград, състояща се от Донат Остенски, Лъв, свещеник при римската църква, и Марин, дякон при апостолското седалище, които били придружени от българите до Цариград. Дошлите в България по поръка на папа Павел и Формоза предали на българите цялата литургия (църковна служба) на български език^[3].

Поради това те били радостно приети от българския народ и българския цар, който заради това изгонил всички чужденци (чужди проповедници) от България.

От това свидетелство се вижда, че папа Николай е бил потвърдил преведената от Константин и въведената в употреба в Брегалнишката църква българска църковна служба. Това е най-старото и най-сериозното свидетелство, че Константин е писал и служил на български.

Това извънредно важно за българската история и литература свидетелство се предава от В. Златарски по следния начин: „и целия религиозен обред на християнската вяра въвели (?) в употреба у българите, както били наставени от светейшия папа“^[4].

Българска наука!

От Златарски се разбира, че българите били езичници, та римските епископи въвели сега у тях „целия религиозен обред на християнската вяра“, когато папа Николай бе изпратил посочените владици не да покръстват българите, а да установят дали българите са толкова напреднали в християнско отношение, че да имат право на патриарх. Приведеното свидетелство на Анастасий Библиотекар, който е вземал участие в тези събития, оборва тезата на панонските слависти, че „гъркът“ Кирил бил правел Св. писание по поръка на гръцкия император Михаил III за панонските славяни. Тезата на панонските слависти почива на по-късна компилация, за да не кажем фалшификация.

Фотиевите думи, че българският цар Михаил се бил издигнал до образа и делата на Константин Велики, и думите на Анастасий Библиотекар, че папските пратеници предали в България църковната

служба на български език, се предава в панонското „Кирилово житие“ по следния начин:

Цар Михаил писал на Ростислав Панонски, че той извършил дело, „подобно великому цароу Коньстанътиноу“. „Дошьдышоу (Константин Философ) іемоу Моравы съ великою чьстію пріеть іего Растислав, и оученикы събравъ въдасть ихъ учити. Въ скор(ъ) же вьсь црковный чинь пр(ъ)ложь.“^[5]

Работите на българския цар Михаил са приписвани на панонския княз Ростислав. Вместо да се каже, че Фотий писал писмо на българския цар Михаил, в което се казва, че Михаил е извършил дело, равно на онова на Константин велики, тук се казва, че византийският император Михаил бил писал писмо до Ростислав Панонски, че той бил извършил дело, равно на онова на цар Константин!

А щом е бил извършил подобно дело, каква нужда е имал тогава от философа Константин?

Вместо да се каже, че римските епископи предали на българите целия църковен ред на български език, поради което те били приети с голяма радост и почест в България от цар Михаил, казва се, че Константин бил превел църковния чин за Ростиславовите панонски славяни! Латинското tradiderunt (предадоха) е преведено на славянски като „приложили“ и оттук мисълта, че Константин бил „превел“ църковната служба на панонските славяни, макар че не е ставало дума за превод на църковната служба, която Константин е предал на българския цар Михаил, а не на Ростислав.

Вместо българи, казва се — панонски славяни. Тъй започна изчезването на българското име от историята. Опирайки се на тази фалшификация, панонските слависти излязоха с твърдението, че „гъркът“ Кирил бил превел Св. писание за панонските славяни и нарекоха Константиновия превод старославянски или пък църковнославянски, което бе подкрепено и от българи.

Към казаното по-горе, че пътят до самия Цариград минавал през българската държава, нека добавим и следното:

Когато изпратените с българите хора на папа Николай стигнали до Цариград, ги посрещнал някой си Теодор, който пазил границата там. Той ги пуснал да влязат в града чак след като извършил над тях разни насилия; разбивал даже главите на конете им и им казал, че императорът всъщност нямал нужда от тях. А когато влезли в

Цариград, императорът бил казал на българските пратеници: „Ако пратениците на апостолското седалище не бяха дошли през България, нито моето лице, нито Рим биха видели през живота си“^[6].

И от това се вижда, че България е опирала по онова време до Цариград. За да се отиде от Рим в Цариград, не се минава през Преслав, а през Епир, Македония и Тракия, обаче Златарски не съобщава тези факти и пише в своята История, и чертае карти, че българите по онова време не били владели и Одрин!

2. ЦАРИГРАДСКИЯТ СЪБОР ПРЕЗ 869/870 ГОДИНА

Папа Николай и папа Адриан бяха отначало много любезни към българите. Най-голямата услуга, която те им направиха, беше, че одобриха писаните на български книги и санкционираха българското богослужение. Това те направиха, както се вижда, защото с него искаха да осъществят желанието, изказано в писмото на папа Николай от 860 г. до цар Михаил.

С това писмо папа Николай искаше от цар Михаил да признае супремацията му над провинциите: Новия и Стария Епир, Илирия, Македония, Тесалия, Ахая, Брегова Дакия, Средиземна Дакия (Софийско), Мизия, Дардания и Превала, т.е. провинциите, за които Юстиниан създаде българската архиепископия в Охрид.

Чудното е сега защо предвид на тази архиепископия, която имаше същите права, както и римският папа, българите се обръщаха за съвети ту към цариградския патриарх, ту към римския папа. В §72 и 73 на отговорите на папа Николай на българските пратеници се казва, че българите питали дали могат да имат патриарх и кой да го ръкоположи. Имаше ли нужда от този въпрос, когато Юстиниан в своя закон бе казал, че митрополитите избират архиепископа, който има равни права на правата на римския папа? Юстиниан, който познаваше наивността на своите сънародници, им каза всичко сами да си решават и никога да не се съветват със солунския владика, който беше грък и викарий на папата, а българите сега се обръщат за съвети ту към Цариград, ту към Рим.

Бяха ли те забравили Юстиниановите новели, или някоя друга причина ги караше за това?

Ние мислим, че е имало и друга причина.

Един от отговорите на папа Николай гласи:

„Вие споменавате, че гърците казват, че в тяхното отечество се ражда мирото, и че то се разнася от тях по целия свят, та искате да знаете дали това е вярно. Ние обаче мислим, че вашата хитрост (интелигентност) вижда, че това не е вярно“ (§94).

Понеже в Гърция растат маслинови дървета, от които се получава мирото, гърците казвали на българите, че от тяхното отечество мирото се разнасяло по целия свят. Това донякъде е вярно от гледна точка на природата, но не и от гледна точка на църквата. Мирото, което се употребява в църквата, за да има онова свято действие, което му се придава, трябва да бъде благословено от висшата църковна власт. Тази висша църковна власт се съсредоточаваше за гърците в патриарха. Той трябва да го благослови. Българите обаче, вместо да си купят в Гърция миро и църковната им власт да го благослови, те си взимали благословено от патриарха миро и по този начин се поставяли под неговата зависимост, защото той в известни случаи можеше да откаже благословията си. Затова те искали и техният църковен глава да е патриарх, като че ли архиепископът не можеше да свърши тази работа. Въпреки всичко това разбирателство не можа да се постигне между папата и цар Михаил, и то по простата причина, че папата претендирал за супремация над Илирийска България, а българският цар се стремил към независима църква и държава.

Тогава Рим и Цариград се споразумели да се свика вселенски събор в Цариград, който да реши под Рим ли или под Цариград да спада духовно Илирийска България.

На този събор се е водила борба между римското и гръцкото духовенство. Претенциите на римското духовенство бяха изразени още в писмото на папа Николай от 860 г. до цар Михаил. То претендирало изброените там провинции, или Илирийска България, да спадат под Рим, защото римското седалище, започвайки от папа Дамаз до папа Хормизд, или до създаването на Първа Юстиниана, било подпомагало тези провинции. Претенциите бяха неоснователни, защото Римското седалище, и да е подпомагало провинциите, то е било само до създаването на независимата българска архиепископия Първа Юстиниана. Тази самостоятелна архиепископия се създаде с одобрението на папа Вигилий, тъй че Римското седалище е било признало нейната независимост и с това то бе изгубило правото си на ръкополагане в посочените провинции.

Втората претенция била, че споменатите мисионери били упътили българите в правилата на вярата (*fidei regulam*).

Сега се очакваше, че гръцкото духовенство ще излезе от своя страна с подобни, и то много по-силни доводи. Понеже православната славянска историография твърди, че българите били покръстени от гърците, най-малкото, което се очакваше, бе, че гърците ще излязат и ще кажат: Ние покръстихме българите и затова те трябва да са ни подчинени.

Нищо подобно. Те се хванаха за скутовете на политиката, а за някакви свои църковни прерогативи и дума не споменаха. Те предявиха претенции за същите провинции, защото тези провинции преди заемането им от северните българи са спадали под Източната римска империя и че преди българите да ги заемат, там е имало гръцки свещеници.

3. СПОРОВЕТЕ НА СЪБОРА ОТНОСНО ПОДЧИНЕНИЕТО НА БЪЛГАРСКАТА ЦЪРКВА В ИЛИРИЯ

Тук ще приведем някои извадки от тези спорове:

„Представителите на източните патриарси казаха на българите: «Когато вие заехте онова отечество (Тесалия, двата Епира, Дардания и пр., т.е. земята от Йонийския залив до Цариград, която българите в началото на Юстиниановото царуване заеха) под коя власт се намираще то: гръцки или латински свещеници имаше то, отговорете?»

Българските пратеници отговориха: Ние с оръжие в ръка извоювахме онова отечество (*illam patriam*) от гръцка власт, в което намерихме гръцки, а не латински свещеници.

Представителите на източните патриарси отговориха: «Ако там сте намерили гръцки свещеници, явно е, че онова отечество е спадало в ръкоположно отношение към Цариград (*Manifestum est quia ex ordinatione Constantinopoleos illa patria fuit*)». Легатите на светата римска църква отговориха: «По гръцките свещеници не трябва да съдите, понеже различието на езиците не изменя църковния ред, защото апостолският престол, ако и да е сам латински, поставяйки, както винаги, тъй и сега, в много места, предвид на страната, гръцки свещеници, не можеше и не може да търпи ограничения».

Викариите на източните патриарси казаха: «Макар че вие казахте, че ръкополагането на гръцки свещеници е било ваше право, но че онова отечество е принадлежало към гръцката държава (Източната римска империя) — не можете да откажете.»^[7]

От приведеното дотук се вижда, че гърците са претендирали за посочената България, защото някога, преди Първа Юстиниана, е принадлежала към Гръцката империя, която сега се наричаше Източна римска империя, и защото тогава там е имало и гръцки свещеници, а не защото гърците били покръстили българите или пък, защото България е спадала под ръкополагането на гърците. Обаче и за това римляните не им признавали никакво право, като казвали, че гърците тогава, нито даже гръцките свещеници са ръкополагали, защото те

били ръкополагани в Рим, и че гръцката църква няма право да се идентифицира с гръцката (Източно-римската) държава.

Че гърците в същите тези провинции са ръкополагали български свещеници, това те не са казвали. Но нека продължим:

„Легатите на светата Римска църква отговориха: «Също като казваме, че ръкополагането в България само нам принадлежеше, не лъжем, като същевременно съвсем не отричаме, че България е принадлежала и към гръцката (Източно-римската) империя, но вие би трябвало да имате предвид, че друго налагат законите на църквите и друго следва от деленията на царствата. Ние не се занимаваме с делението на империите, а говорим за правото на църквите»“. Имало е време значи, когато България е спадала към Източната римска империя.

След това Анастасий Библиотекар продължава:

Представителите на източните патриарси казаха: „Понеже казахме, че България, напротив, само към вас е спадала, искаме да разберем това“. Легатите на светата Римска църква отговориха: „Апостолското седалище, което бихте могли да научите и от декреталиите на светите римски първосвещеници, е притежавало в старо време и канонически ръкополагало двата Епира — Новия и Стария, цяла Тесалия и Дардания, чието отечество сега по името на тези българи се казва България. И чрез това ръкополагане, което по време на нахлуването на поганските българи то изостави, не си ги върна само от Цариградската църква, както се мисли, а ги получи отново от самите тях, като ги направи християни“. (С изпращането на Павел и Формоза в България.)

Ясно се казва и тук, че апостолското седалище в старо време, т.е. във времето между папа Дамаз и папа Хормизд, а не сега било ръкополагало в България. То изгуби това ръкополагане по времето на папа Хормизд, когато българите от Северна България нахлуха и присъединиха споменатите провинции към останала България.

Понеже апостолското седалище сега беше изпратило проповедници в България, то казва, че сега чрез тези проповедници било върнало българите към своята църква. След това Анастасий казва: „Второ, понеже българите, които въз основа на правото на сродствеността съединиха своето отечество и през цялото време

оттогава досега задържаха онова, което бяха заели.“ Някога значи българите били заели тези провинции, а не по времето на Симеон.

След това Анастасий казва, че отишлите сега в България римски мисионери Павел, Доминик, Леопард, Формоза и Гримоалд с голям труд били отклонили българите от разни заблуждения и ги върнали към православната вяра. Отнася се до българските манихеи, или богомили, заради които цар Михаил се бе обърнал към папа Николай с въпроса, какво да прави, за да приемат тайнствата на вярата и онези българи, които досега още не бяха покръстени.

А в описанието си на събрания се за тази цел Осми вселенски или IV Цариградски събор^[8], Анастасий Библиотекарят между другото пише, че Апостолското седалище се мъчило да върне сегашното качество (на българското верую), което с време (след папа Хормизд, или след 535 г., когато се създаде българската архиепископия Първа Юстиниана) се беше различило (от римското) в първото положение и състояние, защото цяла Дардания, Тесалия, Дакия, двата Епира и други крайдунавски области... се нареждаха в старо време и направляваха предимно от апостолското седалище.

И от приведеното се вижда, че не е ставало дума за покръстване, а за връщане към чистата християнска вяра, която българите са изповядвали преди папа Хормизд или преди създаването на Охридската архиепископия; не е ставало дума за Тракия и Мизия, а за земите между Йонийско море и Тракия.

Понеже след създаването на независимата българска архиепископия в провинциите, за които говорим, се е изповядвало тракоилирийското верую, Рим се домогва сега за неговото отстраняване. След това Анастасий казва:

„Но след като римските императори, които сега се наричат гръцки императори вследствие на разните грешки, които интригантите или подстрекателите направиха, ни най-малко не се побояха да разпокъсат своята църква на разни ереси. Бог разпокъса тяхната власт, тъй че те по Божие решение полека-лека престанаха да управляват западните части“ (на Византийската империя — б.а.).

Тук се имат предвид императорите братята Валентиниан, Валенс и Анастасий (481–518 г.), последният от които предизвика въстанията на тракоилирийците, или българите, които, възбудени против гърците,

освободиха и Западна, или Илирийска България, до Цариград, но най-много казаното отпраща към император Юстиниан.

Под „западни“ части се разбират гореспоменатите провинции между Йонийско море и Цариград. За тях в окръжното си до източните патриарси Фотий писа, че ония, които развъртавали българския народ, били рожба на западната част (на Византийската империя).

Анастасий, като излага по-нататък дейността и правата на Римската църква, пише, че гръцките императори премахнали старите привилегии и отнели всяко право на апостолското седалище от тези провинции и го дали на свои съмишленици — протежета и сектанти. Тук може би се има предвид Юстиниан. След това Анастасий казва:

„С отнемането на тези привилегии било узурпирано и правото на апостолското седалище, което то имаше върху казаните области, понеже е явно, че те са съседни нему и че лекомислено са били присъединени към Цариградската диоцеза, което ясно се вижда и от онова, което светият папа Инокентий (402–417 г.) пише в писмото си до Александър Антиохийски. В него между другото се казва: «Не се вижда никаква нужда от промяната на световните работи, която императорът намери за добре да направи в Божата църква в полза на своите.»“

Понеже Анастасий Библиотекар предава само втората част от писмото, за по-ясно ще приведем самото писмо на Инокентия. Той пише на антиохийския владика следното:

„Тъй като ти питаш дали според извършеното по императорска заповед деление на провинциите, щом настават две митрополии, трябва и двама митрополити да се назначават, нам се вижда неуместно според промяната в световните работи да се изменя и Божата църква и да се подлага и тя на същото раздаване на почетни длъжности и деления, които императорът намира за добре да направи в полза на своите. Поради това числото на митрополитите би трябвало да следва старите нареждания на провинциите“^[9].

От това писмо Анастасий превежда само редовете в средата.

След това той продължава:

„Но те (императорите) не дълго им се наслаждаваха, защото вече споменатият български народ веднага нахлу и зае всичко около Дунава, тъй че това, което гръцките императори откъснаха от апостолското седалище, те (българите) съобразно с двойното право

(правото на народността и на народната църква) го възстановиха: защото с правото на узурпираните диоцези те (императорите) загубиха и властта си над част от собствената си империя.“

И тук трябва да обърнем внимание на факта, че е ставало дума за съседни на Италия провинции в Епир и останала Илирия, а не за Долна Мизия, Скития и Тракия.

Делението на Римската империя, за което става дума тук, е станало още от IV век, по времето на императорите Валентиниан и Валенс, ако за него говори още папа Инокентий, който е бил на престола от 402-а до 417 г. Фритигерн зае тогава тези области, но после стана император испанецът Теодосий, който премахна българския цариградски епископ Демофил и постави българската църква под гръцка супремация. По времето на Юстиниан българите отново заеха областите, и то завинаги, защото оттогава досега (870 г.) постоянно са ги държали във владенията си. Като освободиха българската църква, те с това освободиха и българския народ, тъй че гръцките императори, след като изгубиха диоцеза (след създаването на българската архиепископия Първа Юстиниана), те изгубиха и властта си, която досега упражняваха над областта, която обемаше архиепископията Първа Юстиниана. Българите не са впрочем нахлували да грабят, а са се борили за национални права и национално обединение.

Според Анастасий Библиотекар, който е най-компетентното лице в случая, казаните области до разделянето на Римската империя спадали в ръкоположно отношение към Рим. След разделянето на империята и след като Теодосий възкреси гърцизма в Цариград, тези провинции, като спадащи в областта на Източната римска империя, попаднаха църковно под Цариград и затова там е имало гръцки свещеници. Това траяло впрочем само до 535 г., когато българите нахлуха и изгониха гърците и когато Юстиниан създаде независимата българска архиепископия със седалище в Охрид. И гърци, и римляни намерили сега удобен случай да игнорират Първа Юстиниана и да върнат положението преди нейното създаване.

4. ЗАСЕДАНИЕТО НА СЪБОРА

Събралите се сега в Цариград римски и гръцки прелати трябвало да решат да се подчини българската диоцеца под оня град (Рим или Цариград), под който тя би принадлежала преди заемаването ѝ от българите.

Решавало се е не въз основа на църковното право, т.е. не въз основа на правото, че Рим или Цариград е трябвало да подчинят тези провинции, защото са били покръстили българите, а въз основа на историческото право, че преди създаването на българската архиепископия Рим и Цариград упражнявали известно църковно влияние върху споменатите области.

Сега Анастасий описва как е станало решението:

Разните пратеничества, особено българското и римското, били затворени в отделни килии и по този начин им е била отнета възможността да имат отношения с външния свят.

„Освен това, поради незнанието на езиците, нито българските пратеници, нито представителите на източните църкви разбирали какво говорели римските прелати, и обратно, какво казвали представителите на източните църкви, нито римските прелати, нито българските пратеници разбирали.

Присъствал само един императорски преводач, който по заповед на императора не смеел другояче да превежда казаното от представителите на римската църква и от тези на източните църкви, освен по начина да се разбира, че българите трябва да бъдат съборени (подчинени). Освен това дадено било на българските пратеници едно написано с гръцки букви и на гръцки език писмо, в което се казвало, че уж между представителите на източните църкви и тези на римската и патриарх Игнатий, бидейки те арбитри, било решено, българското отечество, което се намира в Илирия, да се подчини на Цариградската диоцеца, макар че от правеното някога нареждане на апостолското седалище в двата Епира, Дардания, Дакия, Тесалия и другите, намиращи се в Илирия провинции, явно се вижда, както например свидетелстват и разните писма на римските първосвещеници,

започвайки от папа Дамаз (366–384 г.), до тези провинции, че гръцките императори, насърчавани от тям благосклонните цариградски първосвещеници, само със сила, а именно по причина, която по-горе изложихме, ги извзеха от Апостолското седалище. Ако Апостолското седалище не е правило никакви постъпки за тяхното повторно заемане, то е затова, защото скоро след това, както по-преди се спомена, много пъти споменаваният български народ дойде и въз основа на правото за владение си ги поиска (освободи)“.

Българите значи са заели споменатите провинции веднага след разделянето на Римската империя, т.е. още в IV — VI век.

В биографиите на „Римските първосвещеници“ Анастасий посочи, че българите въз основа на народното сродство (с жителите на тези провинции) са обединили своето отечество (*jure gentilli patriam subjugantes*), тук пък се казва, че българите въз основа на правото за владение освободили горните провинции. И в двата случая се изразява една и съща мисъл: българите от Дакия, Мизия и Тракия смятали, че въз основа на същата народност те имали право да се съединят с тези в Тесалия, двата Епира и пр., и сами да се управляват.

Папа Николай в писаното си в 860 г. до цар Михаил писмо и Анастасий Библиотекар са разбирали под илирийски българи онези илирийски българи, на които още папа Дамаз бе писал писма. Тицинският владика Енодий е първият, който нарече тези илирийци българи. Тези българи по времето на император Юстиниан се обединиха с останалите българи. След това Рим и Цариград изгубиха своето влияние над същите българи, та сега искаха да върнат стария ред на нещата. Цариградският събор е бил решил (ние видяхме как е решил), че Илирийска България трябвало да се подчини на Цариград не защото тя била покръстена от гърците, а защото политически е спадала към Източната римска империя и защото преди създаването на българската архиепископия в Охрид в споменатите провинции е имало и гръцки свещеници. Тези свещеници обаче тогава бяха отстранени от българите. Прокоп пише, както посочихме, че българите тогава унищожавали гръцките селища там и всяка година отвеждали в робство повече от двеста хиляди души, тъй че цялата страна от Йонийския залив до Цариград напълно се съединила с останала Скития. Най-важното обаче, което сега трябва да се изтъкне, е, че по времето на цар Михаил не е ставало дума за Тракия, Мизия и Скития

или Дакия, а само за Македония и останала Илирийска България. Дали българите са се покръствали, или пък прекръствали и пр., всичко това се отнася до Илирийска България, или земята между Йонийския залив и Цариград, а не до Долна Мизия, както се учи в българските училища.

Това книжно подчинение на българската църква в Илирия на Рим и Цариград се нарича в житието на св. Климент, §IV, прибавено покъсно, покръстване на българите, защото там се казва, че сега, в 869 г., българският народ оставил скитското си заблуждение, т.е. веруюто на тракоилирийците, и познал истинския път, което българският народ, както ще видим по-нататък, не направи.

Римските автори казаха, че се отнася до съседната на Италия земя, а Фотий каза, че се отнася до западната част на Византийската империя, което е едно и също. Цариградският събор реши българското отечество, което се намира в Илирия, а именно двата Епира, Тесалия, Дардания, Дакия и други илирийски провинции, да се подчинят на Цариград, а В. Златарски пише:

„От това разрешение (на Цариградския събор) спечелила най-първо Византия. Чрез него тя сполучила не само да си отвоюва придобития от нея приоритет в покръстването (?) на българите (Византия нито е казвала в събора, нито е претендирала, че е покръстила българите — б.а.) и да се върне исторически принадлежащата ѝ в църковно и политическо отношение източна половина на Балканския полуостров, но да разшири църковната си власт и върху една немалка част от западната му половина, която по-рано била под римската църква, а сега влизала в границите на българската държава, преминавала в току-що възникващия български църковен диоцез“^[10]. Българският диоцез не възникваше, а се унищожаваше.

По-безочливо изопачаване на истината едва ли човек може да си представи. Златарски защитаваеше тезата, че българите са късно дошли турци, които до Борис били владеели южно само до Пловдив. Понеже посочените необорими свидетелства опровергават тази негова теза, той го удря на лъжа. Цариградският събор не се бил занимавал с Илирийска България, или със земята между Йонийския залив и Цариград, за която Юстиниан създава Охридската архиепископия, а се бил занимавал с „източната половина на Балканския полуостров“, за която нито дума не е споменал! Тъй Златарски пледира за някакви си

църковни и политически права на Византия над Източна България, за които тя сама не е претендирала и от Цариградския събор не е получила.

От срам и смутено, както правят онези, които съвестта ги гризе, той споменава, че Византия била „разширила властта си върху западната половина на Балканския полуостров, защото тя спадала към българската държава“. Умишлено изопачава факта, защото за западната половина на Балканския полуостров не е ставало дума, а за Илирия между Йонийско море и Цариград. Като пропуска имената на провинциите, за които се е спорило на Цариградския събор, той представя работата тъй, като че ли там се е спорило освен за днешна Източна, още и за днешна Западна България, от което се разбира, че тогава българите не са населявали Македония и останала Илирия, които собствено бяха предмет на спора. Това се вижда и от неговите исторически карти, в които не е отбелязано, че тези провинции са спадали в българската държава. Тук имаме работа с умишлено изопачаване на истината. Златарски не споменава, че спорът се е водил за българите, които са населявали земята от Йонийско море до Тракия, не споменава, че България тогава се е простирала до самия Цариград, а пише измислици, че се е водил спор за Източна България, за която и дума не е ставало.

5. ПОКРЪСТВАНЕТО НА БОРИС СПОРЕД В. ЗЛАТАРСКИ

Ние няма да се занимаваме с науката на В. Златарски, защото от това, което тук, както и от онова, което по-преди приведохме, се вижда, че той изобщо не се е занимавал с наука, въпреки това сме принудени да кажем само няколко думи за неговото мнение по покръстването на Борис. В рецензията си на моята излязла в 1910 г. работа той казва, че грешката на Ценов се състояла в това, че Ценов се опирал само на първоизточниците. Излизайки от гледището, че първоизточниците нямат никаква стойност за историческата наука, той не е и обръщал внимание на тях, а ги е споменавал само, за да покаже, че работата му е имала научна стойност, а не и да последва онова, което сочените от него първоизточници казват. Пише например, Теофан, че стара България се е намирала покрай Босфора, Златарски го привежда за свидетел, че тази България се е намирала на север от Кавказките планини; казват папи, патриарси и прочие очевидци, че на Цариградския събор се е разглеждала работата на Илирийска България, Златарски казва, че там се била разглеждала работата на Източна България и пр. Отделни факти от тоя метод ние много пъти сме сочили, сега нека видим защо и как се покръсти според него Борис.

Простосмъртните ще си кажат, защото е бил обзет от страх божи. Според Златарски обаче той се бил покръстил по политически съображения или, изразено на прост език, от хитрост. От една страна, Теодора го била заплашила с война, от друга — франките, та Борис, за да избегне тези войни, се покръстил.

Това покръстване станало, след като Теодора в 842 г. пое властта във Византийската империя.

Обаче ето че същият Златарски ни казва: Борис се покръсти в 865 г., т.е. по времето на Теодора, която отдавна бе свалена от властта.

Кой покръсти тогава Борис? Кой папа, кой патриарх, кой свещеник, не се казва.

Онези, които казват, че българите били покръстени от гърците, го казват, защото вярват, че Борис е бил покръстен в Теодорино време. Не е ли вярно това, понеже Теодора не управляваше през 865 г. империята, тогава няма доказателство, че Борис е бил покръстен от гърците. Това противоречие Златарски не схващаше, пък и не искаше да схване, защото за него истината нямаше никаква стойност. Историята според него се състои от мненията на този и онзи^[11].

Щом не се знае кой е покръстил Борис, остава мисълта, че Борис сам се е покръстил, защото, ако човек е монголец, какъвто е бил „хан“ Борис, той е имал свръхчовешки способности, което се разбира и от онова, което сега следва: Покръстилият се в 865 година монголец Борис, още не изсъхнал от свещената къпалня, се обърна според Златарски към Рим и Цариград да иска патриарх.

Българското общество чете тези измислици и се радва на дяволията на княза си и на остроумието на своя учен, без да схваща, разбира се, че това остроумие подкопава религиозността на народа.

Една религия не се усвоява за няколко дни или пък месеца, за това са нужни столетия. Княз Борис не е разполагал с телеграфи, телефони, аероплани и пр. Да съобщи или пък да заповяда на поданиците си моментално да станат християни. Пък и да бе могъл да направи това, те пак не биха станали веднага християни.

Който е следил развитието на християнството, той знае, че най-напред се явяват проповедници, които спечелват на едно място няколко души. Образува се община от ограничено число, която работи за разпространението му. Докато това ново учение обеме целия народ, минават столетия, раждат се много поколения. Разпространяването на християнството в България, пък и навсякъде, е вървяло трудно и поради липса на хора за духовници. Подготвянето на такива е било много мъчно, защото не е имало българска християнска литература, та духовенството е било принудено да учи гръцки или латински, което е много трудна работа, особено за онова време. И да е имало такива, те са били много малко, та не са могли да влияят върху целия народ.

Чак когато се похристиянчи цялата страна, за което, както казахме, са нужни столетия, когато вече има подготвени свещеници, владици и пр., когато българското духовенство се задълбочи в християнското учение, може да става дума за патриарх, а не днес се покръстил, още незапознат с християнското учение, още няма попове,

та камо ли владици, а утре да иска патриарх. Един слабокултурен монголски „хан“, какъвто, според Златарски, е бил Борис — ние нямаме никакви сведения, че този „монголец“ е знаел гръцки или латински — не е бил в състояние да спори върху догмата на вярата, каквото направи цар Михаил.

Спорил ли е цар Михаил, когото Златарски нарича Борис, върху догмата на вярата и йерархията на църквата, значи той е бил културен човек, познавал е основно християнството, имал е учени българи около себе си, бил е стар християнин, също и народът му, както изложихме по-преди.

6. БЪЛГАРСКАТА ЦЪРКВА СЛЕД ЦАРИГРАДСКИЯ СЪБОР

Защо Юстиниан създаде архиепископията Първа Юстиниана? Защото вдигналите се против безбожния Анастасий българи от Скития, Мизия и други провинции, поради заточаването на илирийските епископи, го принудиха да направи това. Българите от Долна Мизия, за които Улфила бе превел Св. Писание, изпратиха хора до папа Хормизд да се споразумеят с него върху формулата на Света Троица, обаче папа Хормизд отказа да се произнесе върху това. Тогава на Юстиниан не му остана нищо друго, освен да създаде самостоятелна църковна управа за българите, за да няма нужда те да зависят от тогова и оногова. Първа Юстиниана, или Охридската архиепископия, се извоюва впрочем от привържениците на тракийската църква, или от тези на Евсевий, Улфила и пр. Тази църква искаше да вдигне и засили и цар Михаил, като събра мощите на основателите ѝ и въздигна храм в тяхна чест. Против тази църква се надигнаха сега Рим и Цариград. Рим искаше да се възстанови положението, което съществуваше преди папа Хормизд, а Фотий казваше, че българите били безбожници, понеже изповядвали веруюто на старите тракоилирийци, че Св. Дух се раздава от Сина на достойните. Една православна догма, която Фотий от национален егоизъм представяше не само като суеверие. Рим не можа да прокара желанието си за супремация над Илирийска България, защото подялбата не стана въз основа на църковното право, а въз основа на политическото; тя стана съобразно с границите на двете римски империи. Онези, които живееха в границите на Източната римска империя, да се подчинят духовно на Цариград, а другите — на Рим. Въз основа на това решение цариградският патриарх, чиято власт в Тракия се простираше само над църквата в Цариград и другите гръцки църкви по брега на Черно, Мраморно и Егейско море, получи право да разшири властта си и над целия Балкански полуостров.

А римският папа, чиято диоцеца отначало се простираше до Равена и лангобардите в Горна Италия, получи според това решение

право да разшири своята власт и над спадащата към тракийската или българската църква Панония, защото тя политически принадлежеше едно време към Западната римска империя.

Това решение не се призна обаче от българите.

Папата, който, както споменахме, бе задържал Константин и Методий в Рим, докато се реши претенцията му за супремация над Илирийска България, сега, след това решение на Цариградския събор, пусна Методий за панонски епископ. Константин бе умрял през 869 г. в Рим. Много интересен е фактът, че Константин, който до смъртта си е бил цивилно лице, сега, пред смъртта си, се покалугерил и приел гръцкото име Кирил. Идеята, че не може човек да заема духовен сан, ако не носи гръцко име, не напущаше и сега българите.

Преди Цариградския събор панонските князе се обърнаха към цар Михаил за духовни проповедници на свой език.

Цар Михаил им изпрати тогава братята Константин и Методий, които после заминаха за Рим при папа Николай да благослови българските, или славянските им писания. Папата ги задържа в Рим, докато види как ще се осъществи неговата претенция за супремация над Илирийска България, в която спадаше и Панония. Сега, когато от решението на Цариградския събор се разбрало, че Панония трябва духовно да спада към Рим, панонският княз Ростислав се обърна към папа Адриан, наследник на Николай, за да му изпрати Методий за панонски архиепископ, което Адриан и направи.

Предвид на всички тези обстоятелства Рим е считал Методий за свой епископ, обаче Методий си остана верен представител на тракийската или българската църква. И оттук идва борбата, която настана между него и Римската църква. Римската църква, която благослови българската служба с цел може би по този начин да привлече България на своя страна, сега, когато това не се осъществи, тя намисли да се настани в Панония и започна да критикува Методий, че служил и проповядвал на славянски (варварски) език. Тук се казва славянски вместо български, защото панонците се наричаха славяни, пък и защото български и славянски означаваше едно и също. „Гъркът“ Методий страдаше сега за славянския език.

Второто противоречие против Методий беше, че той не изповядвал същото верую, което изповядвала Римската църква. Разликата между римското и тракийското верую отначало е била

съвсем малка. Римската църква в началото се е придържала към веруюто на Никеийския събор, затова тя по отношение на Светия Дух е учила: вярвам и в св. Дух („Credo in Spiritum Sanctum“). Дали Св. Дух произлиза от Отца, или от Сина, не се казваше. Чак в XI век се е въвела в употреба формулата: „Вярвам и в Св. Дух, Който изхожда от Отца и Сина“ (Credo... et in Spiritum Sanctum, qui ex Patre Filioque procedit)^[12].

Чак сега започна Римската църква да набляга на формулата, че Св. Дух произлиза от Отца и от Сина.

Понеже веруюто на тракоилирийците не се разглежда в църковните истории като отделно верую, мнозина, които не са вникнали в тези малки разлики, го смесват ту с римското, ту с гръцкото. Когато Фотий хулеше българските епископи, че учили, че Св. Дух произлиза от Отца, но се предава от Сина, което Фотий, за да произведе ефект, фалшиво предаваше, че Св. Дух произлизал само от Сина, мнозина си мислеха, че той е хулел римските епископи. Когато пък сега римското духовенство критикуваше Методий, че не признавал, че Св. Дух произлизал и от Сина, мнозина мислят, че то критикува гръцкото верую, въпреки че и двете страни са водили борба против българското верую.

7. ВЕРУЮТО НА МЕТОДИЕВИТЕ УЧЕНИЦИ

Веруюто на тракоилирийците, или на Евсевий, Улфила, македонеца Демофил, когото император Теодосий свали от цариградския владишки стол, за да постави гърка Грегор, бе относно Св. Дух, че Св. Дух излиза от Отца, а се предава от Сина. Това верую беше според Фотий веруюто на българските епископи, както изложихме вече. Поради същото верую и Римската църква критикуваше Методий и учениците му. В писмото си до княз Свентополк папа Стефан (885–891 г.), като излага учението на Римската църква, пише следното против веруюто на Методий и учениците му:

„Несъгласно с това е да се вярва, че Св. Дух излиза от Отца в Сина и от Сина в създанието за освещаване, като че ли преминава някакви степени, но щом излиза от Отца, той същевременно произлиза и от Сина“^[13].

За същото и Фотий критикува българските епископи (преди Методий, разбира се), като казва, че българските епископи учили, че „причината на Сина и на Духа бил Отец, после пък, че причината на Духа бил Синът“^[14].

Вижда се, че и Фотий е критикувал веруюто на Методий, от което пък излиза, че Методий не е бил нито гърк, нито пък представител на гръцката църква, както някои твърдяха и твърдят. Работата тук е, че докато папа Стефан правилно посочи българското верую и изтъкна срещу него становището на Римската църква, Фотий, не можейки да възрази нещо съществено, си криви по-нататък душата по следния начин: „Не само че те (българските епископи) извождат Светия Дух от Сина, но лишават и Отца от това“.

Това означава, че според българите Св. Дух излизал само от Сина, с което българите лишавали Бога-Отец от производството на Духа (!), та Фотий вика до бога, за да спаси православието от неверните българи.

След смъртта на Методий римското духовенство в Панония започнало остро да напада Методиевите ученици, защото не учили, че

Св. Дух произлизал от Отца и Сина, на което те под водителството на Климент отговорили:

„Ние постоянно сме вярвали, че Духът произлиза от Отца: че негов причинител и дарител е родителят на Сина, но че той принадлежи и на Сина, от когото във всяко време се раздава на достойните, обаче има разлика между произлиза и се раздава. Виждате как разбираме ние Духа: не излиза от Сина, а се предава от Него“^[15].

Това верую са критикували папа Стефан и патриарх Фотий. Това верую Фотий нарече клеветническо елинско суеверие и безбожие!

Въпреки безогледната критика на Фотий, въпреки решението на Цариградския събор българите запазиха апостолската християнска вяра на своите деди; те не се подчиниха на решението на Цариградския събор. Те запазиха тази своя вяра не само докато бе жив цар Михаил, но и след него, даже и след попадането на българите под гръцка власт, защото Теофилакт, който след падането на българите под Византия бе охридски архиепископ, е поддържал и защитавал това верую. В своите трудове той се мъчи да докаже на латинците, че има разлика между излизане и раздаване.

„Вие считате, пише той, че излизане е равно на снабдяване и предаване. Понеже намирате, че Духът се изпраща, предава и раздава от Сина, вие мислите, че не правите грешка, като наричате това: излиза от Сина“^[16].

Теофилакт, както виждаме, е защитавал българското верую, което се оспорваше от Фотий. В гръцкото верую не се казва, че Дух Свети се раздава от Сина.

Когато през 1019 година Василий II покори Самуиловото македонско царство, той издаде указ, че запазва самостоятелността на българската македонска църква, като изброи и епархиите, които спадаха към нея. В този указ между другото се казва: „Разделилите се части се събират в едно, като се поставят под една управа. Границите и особеното битие (на българите), които тъй добре бяха определени от царуващите преди нас, в нищо не се накърняват“^[17].

Понеже границите, които Василий II определи за Охридската архиепископия, почти съвпадат с тези на Първа Юстиниана, Василий е разбрал Първа Юстиниана, когато е казал, че не иска да нарушава тъй добре установеното от царстващите преди него граници и пр. А като казва, че иска да съедини разделилото се в едно, той с това е мислил за

възстановяването на Източната римска империя, която българите бяха разпокъсали.

Опирайки се на този закон, Теофилакт, който след това стана охридски архиепископ, може да изповядва българското верую. А когато цариградският патриарх започнал да се меси в работите на охридския архиепископ, Теофилакт енергично се противопостави на това, като каза: „Но каква общност има България с цариградския патриарх, който нито има право на ръкополагане в нея, понеже признава архиепископа ѝ за автокефален (независим), нито пък е наследил някоя друга привилегия над нея“^[18].

Това свидетелство на Теофилакт е важно не само за това, защото от него се вижда, че Охридската архиепископия си е била запазила своята независимост и по време на византийското владичество в България, но главно затова, че от него се разбира, как цариградският патриарх не е бил наследил никаква привилегия над Охридската архиепископия, и че тя никога не е стояла под диоцеза на цариградския патриарх и че тя не е имала никаква връзка с Цариград. И този факт опровергава тезата, че българите били покръстени от гърците, защото иначе Охридската архиепископия щеше да се счита за архиепископия на Цариградската църква. Тя се създаде от Юстиниан с права, равни на правата на римския папа, което се потвърди от Василий II, затова Теофилакт сега се чуди как цариградският патриарх си позволява да се меси в работите на независимата Охридска архиепископия.

Много са съображенията, които ни карат да считаме Теофилакт за българин, непременно за българин. Тук нека изтъкнем само едно: един грък никога не би си позволил, не би приел да изповядва и да защитава българското верую. Веруюто се приема с кръщението. Един възпитан и отрасъл в гръцкото верую грък няма да напусне веруюто на народа си и да приеме да защитава едно верую, което гърците хулеха. Той е бил българин и затова е назначен за архиепископ в Охрид, затова написа житието на св. Климент, в което той много пъти се проявява като българин. По Климент, Теофилакт и други може да се съди за културата на българите по онова време. Тя бе равна на онази на гърците и римляните. Когато Методиевите ученици бяха принудени да напуснат Панония, те се върнаха в Охрид, в седалището на архиепископията Първа Юстиниана, а не в Цариград или в Преслав, където тогава бил господствал някакъв си „прабългарски хан“, а това

показва, че те са били хора на Охридската архиепископия. Тук Климент стана най-достойният ученик на Константин и Методий и сътрудник на цар Михаил, който продължи и затемели започнатото църковно и народно обновление на българския народ.

Като свършваме тук нашите бележки, ние ще кажем, че проследявайки развитието на българската църква, човек по-ясно вижда и разбира, че българите са не само стари християни, но и стари тракоилирийци или по-добре тракомакедонци. Днешните македонци са потомците на Филип и Александър Македонски. Предвид на тъй големия и оплетен проблем, предвид на големите препятствия, които ни се правеха от меродавна българска страна, ние се считаме за щастливи, че успяхме да го разрешим: българите са стари тракоилирийци и стари християни.

По времето на цар Михаил българите достигнаха до най-високата степен на национално и културно развитие.

---

[1] Anastasii Biolothecarii, *Historia de vitis Romanorum Pontificum*. Part. I. 128, col. 1374 §608. ↑

[2] *Responsa ad consulta Bulgarorum*. Part. I. 119, §72, col. 1070. ↑

[3] Part. 1. 128. col. 1374 §609. ↑

[4] В. Златарски. *История II*, 109. ↑

[5] А. Теодоров-Балан. *Кирил и Методий*. София 1920 г., стр. 59.

↑

[6] Anastasius. *ibid.*, col. 1374. ↑

[7] Part. I. 120, col. 1391 etc. ↑

[8] Part. I. 129, col. 18–21. ↑

[9] Part. 1. 20. col. 548. ↑

[10] В. Златарски. *История II*, 146. ↑

[11] На стр. 4 и 5 на своята „Оценка на съчинението за хабилизация на Д-р Ганчо Ценов“ Златарски пише: „Историческите изследвания са установили, че покръстването на българите е станало в 864/865 г. При княз Борис, наречен в кръщението Михаил (Кои са тези изследвания?), че християнството е прието от Византия (?), че не много след това Борис се обърнал към папата, за да иска уреждането на новоосновената българска църква (защо е искал Борис това от папата, а не от Византия, която го била покръстила?), но че в 869/870 г., след събора в Цариград, България отново се обръща към Византия и

приема върховенството на цариградския патриарх (значи върховенството на цариградския патриарх не е било наложено на България по един неморален начин, ами тя сама молила да се подчини на цариградския патриарх!) — Ганчо Ценов отхвърля всичко това“. По Дух Златарски не беше нито българин, нито човек на науката. — Б.а. ↑

[12] Franz Joseph Peters, *Katholische Religionslehre*. Bonn 1926, S. 120–121. ↑

[13] W. Watenbach. *Beiträge zur Geschichte der christlichen Kirche in Mähren und Böhmen*. S. 44–45. ↑

[14] *Patr. gr.* 102, col. 721. §9. ↑

[15] *Vita Clementis* §8; *Patr. gr.* 126, col. 1208–1209. ↑

[16] *Patr. gr.* 126, col. 228; *Patr. gr.* 123, col. 1224. ↑

[17] *Byzantinische Zeitschrift* Bd. II, 44. ↑

[18] *Theophylacti Epistolae*, epistola XXVII, ed. Meursio; Йордан Иванов. *Българите в Македония*, стр. 144. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.